

Irak stratégiai érdekek ütközőpontjában¹

Vezetői összefoglaló

- Iraknak az „Iszlám Állam” visszaszorítását követően is biztonsági kihívások sorával kell szembenéznie, miközben az ország belpolitikailag instabil és számos belső – gazdasági, közellátási, humanitárius – probléma a mai napig megoldatlan.
- Az Egyesült Államok számára Irak a terrorizmus elleni harc részeként kiemelt jelentőségű, az ország ugyanakkor Trump elnök „maximális nyomás” jelzővel illetett Irán-politikájának játéktere is.
- Irán előretolt védelmi koncepciójának Irak a központi eleme, továbbá a stratégiai összeköttetés fenntartásában is kulcsszerepe van Szíria és Libanon irányában.
- Törökország számára Irak elsődleges jelentőségét továbbra is a kurd kérdés és az ezzel összemosott terrorizmus elleni fellépés adja. Ankara a legfontosabb céljának Irak területi integritásának megőrzését – bármilyen kurd függetlenségi törekvés megakadályozását – tekinti.
- Oroszország és Kína nem elsődleges szereplők Irakban. Céljuk az iraki rezsim stabilitásának megőrzése, a militáns iszlamizmus visszaszorítása, az amerikai jelenlétnek a lehetőségekhez mért ellensúlyozása, valamint energia-politikai érdekeik érvényesítése.
- Az Európai Unió szerepét a vezető tagállamai által preferált kormányközi megközelítés teszi súlytalanná. Jelenléte elsősorban diplomáciai, fejlesztési és civil válságkezelési profiljára korlátozódik.
- Franciaország Irak-politikáját Párizs globális terrorelleves stratégija és az iszlamista csoportok visszaszorításának térségeken átívelő kihívása határozza meg.
- Németország Irak-politikája kiválóan példázza az ország visszafogott nemzetközi szerepvállalási hajlandóságát. Az „Iszlám Állam” elleni nemzetközi fellépés katonai elemeinek támogatásával ezzel együtt Berlin új minőségben lépett fel a térségben.
- Nagy-Britannia szerepvállalását nemzetközi felelősségtudata mellett saját sebezhetősége – az országban elkövetett terrortámadások és a hazatért harcosok – motiválják.

Irak az utóbbi években elsősorban a terrorizmus elleni harccal összefüggésben állt a nemzetközi figyelem középpontjában. Az „Iszlám Állam” területi visszaszorításával egy időben az ország átmenetileg elfedett belső problémái azonban ismét felszínre kerültek. Irak gyenge államisége, rövid távon megoldhatatlannak tűnő strukturális válsága együtt jár a külső szereplők nagy befolyásával, akik saját érdekeik mentén igyekeznek alakítani az iraki eseményeket, melynek során hol stabilizáló, hol destabilizáló erőként lépnek fel. Elemzésünk azt mutatja be, hogy Irak milyen nemzetközi stratégiai erőviszonyok között kénytelen egyensúlyozni a 2017. december 9-ét, az „Iszlám Állam” legyőzésének deklarálását követő időszakban. Az iraki bel-, külpolitikai és biztonsági helyzet rövid felvázolását követően a legfőbb külső szereplők (Egyesült Államok, Irán, Törökország), nagyhatalmak (Oroszország, Kína) és Európa (Európai Unió, Franciaország, Németország, Nagy-Britannia) stratégiai érdekeit vesszük sorra.

Az iraki bel- és külpolitikai problémák

A mindenkori iraki vezetésnek a 2003-as háború óta a mai napig belpolitikai problémák sorával kell szembenéznie. A közismert biztonságpolitikai problémákon túl a belpolitikai megosztottság, a politikai rendszer sajátosságaiból adódó problémák (például politikai és fegyveres csoportok összefonódásai, korrupció stb.), az olajár hullámozásának (és 2015 óta több alkalommal erős esésének) köszönhető gazdasági nehézségek és a közellátás elhúzódó problémái egyaránt az iraki belső viszonyok instabilitását eredményezik. Az „Iszlám Állam” elleni küzdelem ezeknek a problémáknak egy részét a nemzetközi figyelemben átmenetileg háttérbe szorította, de azok továbbra is meghatározóak.

¹ Az elemzés szerzői: Ablaka Gergely, Csiki Varga Tamás, Csizmazia Gábor, Deák András, Etl-Nádudvari Anna, Háda Béla, Jójárt Krisztián, Kemény János, Pénzváltó Nikolett, Rácz András, Tálás Péter.

Irakban a 2003-as háború után kialakuló politikai rendszer egyik fontos törekvése volt az etnikai és felekezeti érdekcsoportok közötti egyensúly fenntartása, ami egy ellentmondásos politikai berendezkedés kialakulásához vezetett.² Azonban korán nyilvánvalóvá vált, hogy ez a törekvés számos sebből vérzik: a szunnita területeken zajló politikai erőszak, illetve a kurd területek autonómia, illetve függetlenségi törekvései sokáig Irak fennállását is megkérdőjelezték.

A 2011-es amerikai kivonulás idejére úgy tűnt, hogy az iraki állam képes volt ezen problémák egy részén úrrá lenni. Az Egyesült Államok katonai távozásával azonban egy olyan kiegyensúlyozó tényező tűnt el, ami a felekezeti-etnikai érdekcsoportok között közvetíteni és azokat korlátozni volt képes. Így az amerikaiak távozása után gyorsan kiderült, hogy a látszat csalt: a 2000-es évek második felében elért egyensúlyt az iraki vezetés felrúgta, a szunnita területeken kialakult törékeny biztonsági helyzetet az úgynevezett Ébredési Csoportok elleni szelektív fellépéssel³ valamint vezető szunnita politikusok elleni akciókkal lassan aláásta.⁴ A 2012-ben meginduló, a szunnita elégedetlenséget kifejezésre juttatni kívánó békés tiltakozások és tüntetések ellen az iraki kormány erőszakkal lépett fel,⁵ megalapozva a szunnita kormányellenes felkelés új szakaszát (amit a szomszédos Szíriában kialakult polgárháborús helyzet megkönnyített, mivel ott az iraki szunnita fegyveres csoportok új bázist találtak). Az iraki biztonsági szervek átpolitizáltsága megkönnyítette a felkelő csoportok tevékenységét, és már a 2014-es moszuli összeomlást megelőzően is komoly baklövéseket követtek el.⁶ Moszul elvesztése és az azt követő események alapjaiban rázták meg az iraki belpolitikát, és a nemzetközi érdeklődést ismét az országra irányította az „Iszlám Állam” csoport tevékenysége miatt. Az Egyesült Államok által vezetett széles nemzetközi koalíció és az iráni segítséggel létrehozott Népi Mobilizációs Erők támogatásával az iraki kormányerők 2017-re⁷ az „Iszlám Állam” csoport által uralt területek nagy hányadát visszavették (intenzív harcok árán, hatalmas anyagi károkat okozva a visszafoglalt iraki településeken).

Nem csak a szunnita területeken jelentkeztek feszültségek: a kurd függetlenségi törekvések kibontakozása is ilyen tényező volt, ami a központi kormánnyal kiélezte a viszonyt. A kurd függetlenség kérdése regionálisan érzékeny téma, és az iraki kormány erőteljesen lépett fel annak érdekében, hogy a kezdeményezést ellehetetlenítse. A bagdadi kormány gazdasági és politikai nyomást gyakorolt az iraki kurd vezetésre, és az iraki Legfelsőbb Szövetségi Bíróság is törvénytelennek mondta ki a népszavazást.⁸ A kurd vezetés végül kompromisszumos megoldást választott. A folyamat nem nélkülözte az erőszakot sem, mivel a központi kormány erővel vette vissza Kirkuk tartományt, beleértve Kirkuk városát, amely 2014 óta kurd felügyelet alatt állt.⁹

A nagyarányú harci cselekmények befejeződése és a kurd függetlenségi törekvések háttérbe szorítása nem jelentette azt, hogy az ország belső rendje teljesen helyreállt, bár 2018-ban sort kerítettek egy választásra, ami az eredmény miatt instabil belpolitikai helyzetet és gyenge koalíciót teremtett.¹⁰ A lakosság helyzete továbbra is relatíve rossznak volt mondható. Az iraki lakosság kiábrándultságának nyilvánvaló jele volt az országban 2019 folyamán megindult jelentős tüntetési hullám, aminek hatására az ország elhúzódó politikai válságba került. Ez annak volt köszönhető, hogy az iraki miniszterelnök, Ádel Abdul Mahdi, 2019 november végén bejelentette lemondását, miután a politikai nyomás a társadalmi és vallási elit irányából túl nagy volt.¹¹ Lemondásának közvetlen előzménye az volt, hogy az iraki biztonsági erők fellépésének köszönhetően több, mint 400

² Marina OTTAWAY – Danial KAYSI: [The State of Iraq](#), [online], 2012. Forrás: The Carnegie Papers [2020. 07. 20.], 6–8.

³ Daveed GARTENSTEIN-ROSS – Sterling JENSEN: [The Role of Iraqi Tribes after the Islamic State's Ascendance](#), [online], 2015. július-augusztus. Forrás: Military Review [2020. 07. 20.], 105–106.

⁴ [Arrest warrant for Iraq Vice-President Tariq al-Hashemi](#), [online], 2011. 12. 20. Forrás: BBC [2020. 07. 20.].

⁵ [Iraqi Sunni protest clashes in Hawija leave many dead](#), [online], 2013. 04. 23. Forrás: BBC [2020. 07. 20.].

⁶ Michael KNIGHTS: [The ISIL's Stand in the Ramadi-Falluja Corridor](#), *CTC Sentinel*, 2014/5. [2020. 07. 20.].

⁷ [Battle for Mosul: Iraq PM Abadi formally declares victory](#), [online], 2017. 07. 10. Forrás: BBC [2020. 07. 20.].

⁸ Ahmed RASHEED – Raya JALABI: [Iraqi court rules Kurdish independence vote unconstitutional](#), [online], 2017. 11. 20. Forrás: Reuters [2020. 07. 20.].

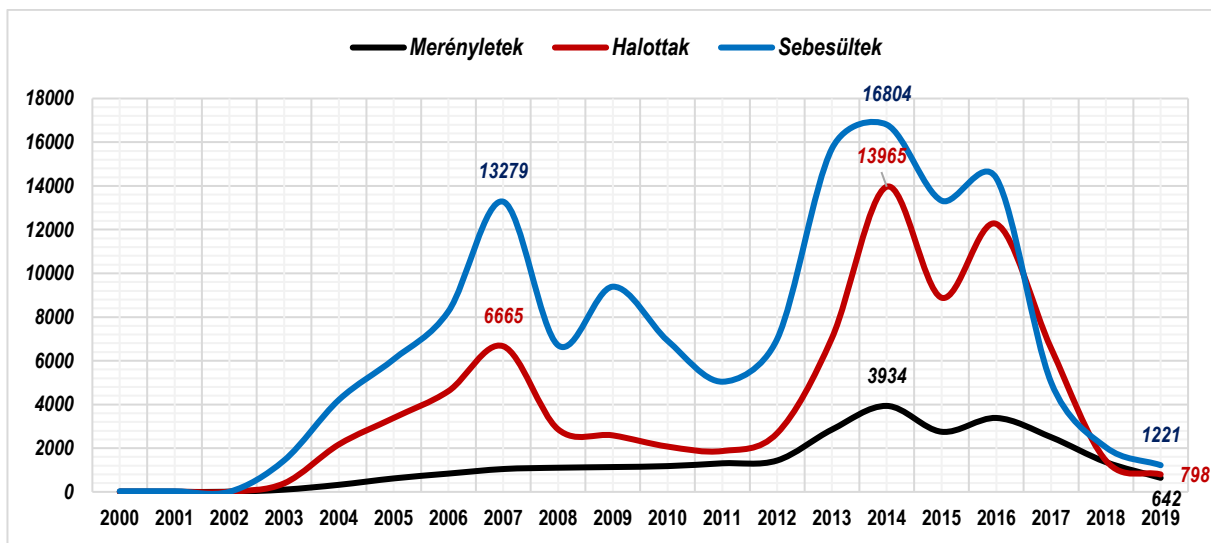
⁹ [Iraq Kurds: Army claims full control of Kirkuk province](#), [online], 2017. 10. 20. Forrás: BBC [2020. 07. 20.].

¹⁰ Ahmed ABOULENEIN: [Recount shows Iraq's Sadr retains election victory, no major changes](#), [online], 2018. 08. 10. Forrás: Reuters [2020. 07. 20.].

¹¹ [Iraq unrest: Parliament approves PM Abdul Mahdi's resignation](#), [online], 2019. 12. 01. Forrás: BBC [2020. 07. 12.].

tüntető vesztette életét és több ezren sebesültek meg a kormányellenes tüntetések során, ami miatt a síita vallási vezetők lemondásra szólították fel a miniszterelnököt.¹² (A tüntetések egyébként folytatódtak és a halottak száma január végére az Amnesty International szerint 600 fölé emelkedett.¹³) A lemondás nyomán keletkezett hatalmi vákuumot csak 2020 májusában tudták betölteni, amikor Musztafa al-Kázimi személyében sikerült egy megfelelő politikai támogatással rendelkező utódot találni (aki tíz hét alatt a harmadik jelölt volt a pozícióra).¹⁴

2003 nyara óta Irak belbiztonsági problémái közül vitathatatlanul a terrorizmus a legfontosabb kihívás, hiszen az ország a *Global Terrorism Database* adatai szerint még 2019-ben is a világ négy leginkább fenyegetett országa közé tartozott, jóllehet fenyegetettségének mértéke – miként az 1. ábrán is látszik – 2016 óta radikálisan csökkent.¹⁵

1. ábra: Irak terrorfenyegetettsége 2000 és 2019 között

Az ország terrorfenyegetettségének súlyosságát jól jelzi, hogy a 2003 és 2019 közötti időszak 17 évében három olyan évet is találunk (2005–2007), amikor a világban elkövetett összes merényletnek több mint 30%-át Irakban követték el, két olyan esztendő (2005 és 2007), amikor a terrorcselekmények halálos áldozatainak több mint fele itt halt meg, illetve ugyancsak két évet (2006–2007), amikor a sebesültek több mint 50%-a itt vált áldozattá. Az ország mutatói e tekintetben először csak 2019-ben csökkentek 10% alá valamennyi említett kategóriában, s lettek alacsonyabbak a kiinduló 2003-as év mutatóinál. Az említett 17 év alatt Irakban összesen 26 519 merényletet követték el, 80 251 ember vált a terrorizmus halálos, és 136 782 a sebesült áldozatává. Irak biztonsági helyzetét jól jelzi az is, hogy az országban 2003 és 2018 között elkövetett összes merénylet 74%-a esetében a hatóságok előtt nem vált ismertté az elkövetők személye (a halottak esetében ez az arány 49%, a sebesülteknél 67%), vagyis úgy zárultak le a merényleteket követő vizsgálatok, hogy a tettes személye ismeretlen (*unknown*) maradt.

A terrorista szervezetek közül az *Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL)* volt a legaktívabb és legeredményesebb terrorista szervezet Irakban, s jóllehet a GTD adatbázisa csak 2013-ban említi először a szervezetet, de

¹² Top cleric warns of chaos after deadliest day in Iraq protests, [online], 2019. 11. 29. Forrás: cbsnews.com [2020. 07. 12.].

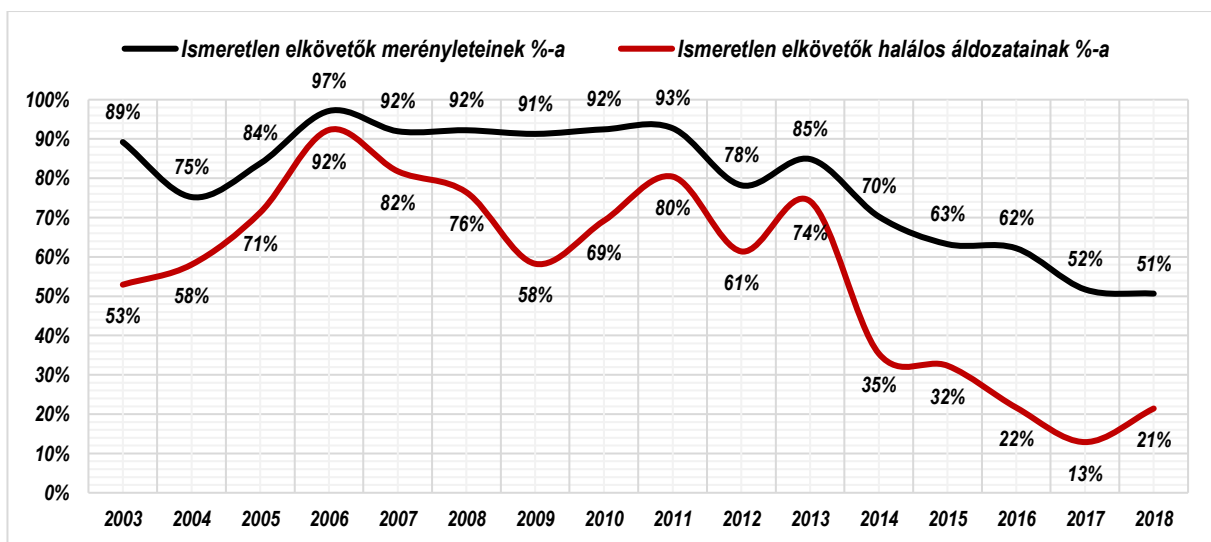
¹³ Iraq: Protest death toll surges as security forces resume brutal repression, [online], 2020. 01. 23. Forrás: amnesty.org [2020. 07. 12.].

¹⁴ Iraq names third PM-designate in 10 weeks as deadlock continues, [online], 2020. 04. 09. Forrás: BBC [2020. 07. 12.].

¹⁵ A terrorcselekményekre, illetve ezek áldozatainak számára vonatkozó adatok 2018-ig GTD adatbázisából, 2019-re vonatkozóan pedig részben a GTD adatai alapján készült összefoglalóból, részben az amerikai külügyminisztérium éves összefoglalójából származnak. GTD, [online], 2018. Forrás: start.umd.edu [2020. 07. 13.]; *Global Terrorism Overview: Terrorism in 2019*, [online], 2020. 07. 09. Forrás: start.umd.edu [2020. 07. 13.]; *Country Reports on Terrorism 2019*, [online], 2020. Forrás: state.gov [2020. 07. 13.].

hozzájuk kötődik az összes elkövetett merénylet 21,2%-a, a halálos áldozatok 40,6%-a és a sebesültek 18,4%-a 2018 végéig.¹⁶ Az említett időszakban az ISIL 5487 merényletet követett el az országban, melyeknek 32 262 halálos és 25 001 sebesült áldozata volt. Az „Iszlám Állam” terrorista hálózat különböző csoportjai a világban elkövetett összes merénylet 67,3%-át követték el Irakban, s az összes elkövetett merénylet halálos áldozatának 66,2%-a, sebesült áldozatának pedig 59,5%-a vált áldozattá itt. Vagyis bár a világ közvéleménye elsősorban a szíriai háború kapcsán ismerte meg az „Iszlám Állam” nevét és tevékenységét, a terrorista szervezet Irakot Szíriánál sokkal súlyosabban fenyegette akcióival. Az „Iszlám Állam” mellett az al-Káida terrorista hálózat iraki szervezetét – a 2003 és 2013 között tevékenykedő *Iraki al-Káidát (Al-Qaida in Iraq)*¹⁷ –, illetve az ebből kivált és 2007–2011 között tevékenykedő *Iraki Iszlám Állam (Islamic State of Iraq – ISI)*¹⁸ nevű szervezetet érdemes még kiemelni az Irakban tevékenykedő terrorista csoportok közül, mivel ők követték el az itteni merényletek közel 3%-át (779 merénylet), s e szervezetekhez kapcsolódik a halálos áldozatok 7,6%-a (6019 fő), illetve a sebesültek 10,7%-a (14 577 fő). Az al-Káida hálózat világszerte elkövetett összes merényletének 37,7%-át követte el Irakban, merényletei halálos áldozatainak 62%-a, sebesült áldozatainak pedig 77,3%-a kerül ki ebből az országból 2003 és 2018 között. Az Irakban elkövetett merényletek 96,3%-át teszik ki együttesen az ismeretlen elkövetők, az al-Káida, az ISI és az ISIL merényletei, a terrorizmus iraki áldozatai közül pedig a halottak esetében 96,4%-ot, a sebesültek esetében 95,8%-ot tesznek ki a négy említett elkövetői szervezet által végrehajtott merényletek. A fennmaradó 3,7, illetve 3,6 és 4,2%-on osztozik a GTD adatbázisa által megnevezett további 77 Irakban tevékenykedő terrorista szervezet és csoport.

Bár a terrorizmus elleni fellépés iraki hatékonyságának növekedését sokan a merényletszámok és az áldozatok számának 2016 utáni látványos csökkenésével szemléltetik – s valószínűleg joggal, még akkor is, ha ehhez nagymértékben járult hozzá az „Iszlám Állam” és az al-Káida Irak területén való meggyengülése –, mi itt és most az ismeretlen elkövetők arányának csökkenésével próbáljuk szemléltetni a relatív javulást, ami 2014 óta különösen a halálos áldozatokkal járó merényletek esetében szembeszökő, miként az a 2. ábrán is nyomon követhető.

2. ábra: Az ismeretlen elkövetők által elkövetett merényletek és halálos áldozataik arányának változása az összes merényletkez képest 2003-2018 között

¹⁶ 2019-re vonatkozóan nem állnak rendelkezésünkre adatok arról, hogy az ISIL hány merényletet követett el Irakban.

¹⁷ Az *Iraki al-Káida* mellett az al-Káida hálózatnak egy másik iraki szervezete is van – az *al-Káida Kurd Zászlóaljai (Al-Qaida Kurdish Battalions)*. 2007 és 2018 vége között e szervezet két merényletet követett el, 2007 májusában, illetve 2010 szeptemberében.

¹⁸ Az Iraki al-Káidából kivált *Iraki Iszlám Állam (ISI)* nevű szervezetből jött létre 2013-ban az ISIL. Muhammad AL-'UBAYDI – Nelly LAHOUD – Daniel MILTON – Bryan PRICE: *The Group That Calls Itself a State: Understanding the Evolution and Challenges of the Islamic State*. [online], 2014. 12. Forrás: usma.edu [2020. 07. 19.], 7.

Az ország helyzetét bel- és külpolitikai téren is nehezíti az Irán, illetve az Egyesült Államok és szövetségesei részvételével zajló regionális vetélkedés, aminek Irak az egyik központi helyszínévé vált. Ennek leglátványosabb példái azok a kisebb rakétacsapások, amelyeket az amerikai katonai erőknek és civil személyzetnek állomáshelyet biztosító iraki létesítmények ellen hajtottak végre számos esetben (mint a 2019. május 19-i rakétatámadás a bagdadi amerikai nagykövetség ellen,¹⁹ vagy 2019 decemberében egy amerikaiak által használt bázis elleni támadás, amelyben egy civil alvállalkozó veszítette életét).²⁰ Miután 2019 őszén egyre kifinomultabb rakétatámadásokat hajtottak végre olyan bázisok ellen, ahol amerikai erők is állomásoztak, a legsúlyosabb incidensekre Bagdadban került sor: 2020 decemberében és 2020 januárjában a síita csoportok támogatását élvező fegyveresek az amerikai nagykövetség létesítményei ellen vonultak fel,²¹ majd 2020. január 3-án az Egyesült Államok az iráni Forradalmi Gárda al-Qudsz-erői parancsnokát, Szolejmáni tábornokot egy iraki síita fegyveres csoport vezetőjével együtt egy légi csapásban megölte.²² Erre válaszul Irán ballisztikus rakétákkal végrehajtott csapásokat mért két iraki bázisra, ahol amerikai katonák állomásoztak.²³ A csapások és ellencsapások sorozata 2020 folyamán alacsonyabb intenzitással, de folytatódott.

Az iráni befolyást Irakban nem szabad alábecsülni, mivel Teherán a 2003-as amerikai invázió után tudatosan törekedett iraki befolyásának növelésére, részben a hagyományos iraki síita ellenzékkel fenntartott szoros kapcsolataira támaszkodva, részben az amerikai jelenlét ellen létrejövő, fegyveres tevékenységre is hajlandó csoportok támogatásával.²⁴ Az így megerősödött csoportokat az amerikai fél a kezdeti időszakban iráni különleges csoportoknak nevezte,²⁵ majd az „Iszlám Állam” elleni fellépés részeként a 2014-ben felállított Népi Mozgósítási Erők milíciaszervezeten keresztül fontos szerepet vállaltak,²⁶ és az iraki biztonsági erők részeivé váltak, de megőrizték közvetlen iráni kapcsolataikat.

Az iraki vezetés számára ez a helyzet nehezen feloldható problémát jelent, mivel a bagdadi vezetésnek szüksége van a távolságtartásra, de a jó kapcsolatok fenntartására is mindkét országgal. (A mindenkorai vezetés beállítottságától függően természetesen változnak a távolságok az egyik vagy másik országhoz.) A távolságtartás szükségességére jó példa, hogy az Egyesült Államok az Irán elleni szankciók alól Irak számára kivételeket biztosít, hogy Bagdad elektromos áramot tudjon importálni Iránból.²⁷ Az Irán irányába kialakított politikai kapcsolatok fenntartása Irak számára kiemelkedően fontos, mivel Irak sok tekintetben rászorul az iráni jóindulatra. Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartania az új iraki vezetésnek, hogy a kormányellenes tüntetéseken már fontos követelésként jelent meg az iráni befolyás visszaszorítása is az országban, és nemcsak a szunnita területeken hallatszott ez a követelés, hanem – Teherán számára feltételezhetően nyugtalanító módon – a síita magterületeken is magukévá tették a tüntetők ezt a követelést.²⁸

Irak a közeljövőben várhatóan még jobban rá fog szorulni nemzetközi partnerei segítségére. Egyfelől a biztonság terén továbbra is szüksége van partnerei közvetlen támogatására, másfelől olyan új tényezők miatt is, mint a COVID-19 járvány, amely az ország gyenge lábakon álló egészségügyi rendszerének a túlterhelésével fenyeget, ami az ország egyébként sem jó társadalmi viszonyainak romlását idézheti elő.

¹⁹ Ahmed RASHEED – Ahmed ABOULENEIN: [As U.S.-Iran tension simmers, rocket fired near Iraq's U.S. Embassy](#) [online] 2019. 05. 19. Forrás: Reuters [2020. 07. 12.].

²⁰ Barbara STARR: [US civilian contractor killed in rocket attack in Iraq](#), [online], 2019. 12. 28. Forrás: CNN [2020. 07. 12.].

²¹ [Protesters storm US embassy compound in Baghdad](#), [online], 2019. 12. 31. Forrás: Al Jazeera [2020. 07. 12.].

²² [Qasem Soleimani: US kills top Iranian general in Baghdad air strike](#), [online], 2020. 01. 03. Forrás: BBC [2020. 07. 12.].

²³ [Iran attack: US troops targeted with ballistic missiles](#), [online], 2020. 01. 08. Forrás: BBC [2020. 07. 12.].

²⁴ Charles TRIPP: *A History of Iraq*. Cambridge University Press, 2007. 237–238, 280–281.

²⁵ Michael KNIGHTS: [The Evolution of Iran's Special Groups in Iraq](#). *CTC Sentinel*, 3. évf., 2010/11. [2020. 07. 12.].

²⁶ Ranj ALAALDIN: [Containing Shiite Militias: The Battle for Stability in Iraq](#), [online], 2017. Forrás: Brookings Institution [2020. 07. 12.].

²⁷ Morgan ORTAGUS: [IRGC-QF Sanctions and Iraq's Electricity Waiver](#), [online], 2020. 03. 26. Forrás: State Department [2020. 07. 12.].

²⁸ Arwa IBRAHIM: [Why are Iraqi protesters targeting Iranian buildings?](#), [online], 2019. 11. 29. Forrás: Al Jazeera [2020. 07. 12.].

Az Egyesült Államok „maximális nyomásának” játéktere

Irakot az amerikai külpolitika egyik legnagyobb hibájaként szokás emlegetni, mivel a 2003-as iraki intervencióért Washingtonnak súlyos politikai, katonai és gazdasági árat kellett fizetnie. Hiába valósult meg az amerikai erők kivonása 2011-ben, az Egyesült Államoknak 2014-ben vissza kellett térnie a közel-keleti államba az „Iszlám Állam” elleni hatékonyabb fellépés végett. Az iraki műveletek 2017-re az „Iszlám Állam” katonai értelemben vett legyőzését eredményezték, így Washingtonban újra napirenden volt az Irakra irányuló amerikai stratégia áttekintése.

Az Egyesült Államok 2017-es nemzeti biztonsági stratégiája mindössze hatszor említi Irakot, többnyire az „Iszlám Állam” elleni harc helyszínéként. A stratégia hangsúlyozza, hogy a Közel-Keleten sem a távolmaradás, sem a demokratikus átalakulások erőltetése nem segíti elő az amerikai érdekek érvényesülését, melyek a nemzetközi terrorizmus és az Egyesült Államokkal ellenséges hatalom visszaszorítására irányulnak.²⁹ Utóbbi alatt a geopolitikát középpontba helyező stratégiában többször is említett Irán értendő, miközben a 2018-as nemzeti védelmi stratégia szerint a terrorizmus helyett a (regionális) hatalmak közötti verseny képezi az Egyesült Államok nemzeti biztonságának fő tárgyát.³⁰

Bár Irakban sokan osztják Washington iraki egységre és stabilitásra, az „Iszlám Állam” elfojtására és Teherán iraki befolyásának kiküszöbölésére irányuló főbb céljait,³¹ az elmérgesedő amerikai–iráni viszony az amerikai–iraki kapcsolatra is rányomja bélyegét. Mivel Trump elnök „maximális nyomás” jelzővel illetett Iránpolitikája kerüli a közvetlen és nyílt katonai összecsapást, melyet Irán sem tart kifizetődőnek, Washington és Teherán konfliktusa a térségben jelentkező villongásokban és provokációkban ölt testet.³² Így Irak nemcsak az Egyesült Államok stratégiai partnere, hanem határterület is, mely a befolyásért folytatott verseny egyik játéktere. A már említett 2020. januári Szolejmáni-merénylet az iraki vezetés kritikáját váltotta ki, mivel Bagdad az amerikai erőkkel való általános együttműködés ellenére az egyoldalú akciókat az iraki szuverenitás megsértéseként értelmezi. Néhány nappal később az iraki törvényhozás arra kérte az iraki kormányt, hogy kezdeményezze az országban lévő külföldi katonák kivonását. Így a Trump-adminisztráció kritikusai Irakban látják Washington Iránpolitikájának zátonyra futását.³³

Az Egyesült Államok összesen közel 5 000 katonát tart a közel-keleti országban, és bár Trump elnök igyekszik elkerülni egy újabb háborút, kormánya nem sietteti az amerikai erők kivonását.³⁴ Miközben Teherán az amerikai katonai jelenlét megszüntetésén fáradozik, Washington próbálja fokozni katonáinak védelmét. Ennek érdekében egyrészt 2020 áprilisában Patriot-ütegeket, illetve tüzéség és rakéták elleni védelmet szolgáló C-RAM-rendszereket kezdett telepíteni az Ain al-Aszad és az Erbil melletti légi bázisokra, másrészt több kisebb amerikai bázist átadtak az iraki biztonsági erőknek, és nagyobb, jobban védhető támaszpontokra kezdték összehívni az amerikai erőket.³⁵ Az amerikai–iraki biztonsági kapcsolat állt a 2020 júniusában tartott (politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok ápolását is célzó) USA–Irak Stratégiai Párbeszéd középpontjában. A felek kijelentették, hogy míg Washington továbbra sem tervez állandó katonai jelenlétet a közel-keleti országban, sőt

²⁹ The White House: [National Security Strategy of the United States of America](#), [online], 2017. [2020. 07. 12.], 48.

³⁰ Department of Defense: [Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. Sharpening the American Military's Competitive Edge](#), [online], 2018. Forrás: dod.defense.gov [2020. 07. 12.], 1.

³¹ Christopher M. BLANCHARD: [Iraq and U.S. Policy](#), [online], 2020. 06. 16. Forrás: CRS [2020. 07. 12.], 2.

³² Richard GOLDBERG: [Trump Has an Iran Strategy. This Is It](#), [online], 2020. 01. 24. Forrás: New York Times [2020. 07. 12.]

³³ Nahal TOOSE: [Is Trump's 'maximum pressure' campaign blowing up in Iraq?](#), [online], 2019. 12. 31. Forrás: Politico [2020. 07. 12.].

³⁴ Ahmed RASHEED et. al.: [Iraq happy with U.S. troops, Trump says at talks over mission's future](#), [online], 2020. 01. 22. Forrás: Reuters [2020. 07. 12.].

³⁵ Bradley BOWMAN – Maj. Liane ZIVITSKI: [Patriot deployment to Iraq is helpful, but insufficient against Iran](#), [online], 2020. 04. 09. Forrás: DefenseNews [2020. 07. 12.].

folytatja csapatainak fokozatos kivonását, addig Bagdad igyekszik megvédeni a terror elleni harcban részt vevő nemzetközi erőket.³⁶

Összességében tehát az Egyesült Államok iraki stratégiáját kettősség jellemzi. Egyrészt Washington egyszerre szeretné csökkenteni katonai lábnyomát és minél több felelősséget adni Bagdadnak, miközben (a nemzetközi terrorizmus mellett) Teherán befolyása ellen próbál fellépni. Másrészt a főbb biztonsági interakciók lényegében nem Irakról, hanem az amerikai–iráni viszonyról szólnak, melynek természete révén Bagdad egyszerre stratégiai partner és két tűz között fekvő szenvedő alany.

Irán

A háborús múlt, a földrajzi fekvés és a kulturális kötelékek eredményeként Iraknak különleges helye van az iráni biztonságpolitikában és regionális stratégiában. Teherán a szomszédjára közel-külföldként tekint, mint mondják: „*Ami Irakban történik, az nem marad Irak határai között.*”³⁷ Az iszlám köztársaság számára a legfontosabb célkitűzés, hogy Irak ne képezzen fenyegetést, legyen szó a szunnita radikálisok uralmáról vagy az amerikai csapatok jelenlétéről, ezért azon dolgozik, hogy erőskezdő és baráti síita kormány álljon az ország élén, valamint, hogy a nyugati katonák véglegesen vonuljanak ki a szomszédságból. Irak központi elemét képezi az előretolt védelmi koncepciónak, egyfajta ütközőzónaként arra hivatott, hogy a konfliktusokat az ország határain kívül vívják meg, továbbá egyfajta stratégiai övezetként kulcsszerepe van a libanoni–szíriai összeköttetés fenntartásában is.³⁸ A 2003-at követő kaotikus éveket követően és a hazai nehézségek közepette Irán most alapvetően abban érdekelt, hogy stabilizálja az iraki állam mindennapi működését.

Teherán „*smart power*”-t alkalmaz: igyekszik az erőalkalmazás, a gazdasági befolyásolás és a kulturális kapcsolatépítés eszköztárát együttesen használni, hogy az iraki folyamatokat közvetlenül az érdekei szerint alakíthassa.³⁹ Egyrészt számos régi és az „Iszlám Állam” ellen szerveződött fegyveres csoportra támaszkodik, akiket nem rest bevetni, például a kurd önrendelkezési népszavazást követően a központi ellenőrzés helyreállítása vagy a megmaradt szunnita radikálisok felszámolása céljából. Másrészt a fejlesztési és kereskedelmi ügyletek révén bekapcsolódik a pénzügyi vérkeringésbe, ráadásul a különféle vallási és jótékonyági alapítványokat megszervezve képes beépülni az informális gazdaságba is. Harmadrészt az identitásalapú politizálásra, az alulról szerveződő mozgalmakra összpontosít, a patronázs-hálózatokkal és kulturális diplomáciával (célzott propagandával) pedig komoly társadalmi befolyást alakít ki. Az „Iszlám Állam” legyőzésével azonban Irán nemcsak lehetőségekhez jutott, hanem számos problémával is szembesült.

Teherán széles politikai kapcsolatrendszerrel épített ki Bagdadban, a Szaddám-rezsim bukását követően az összes miniszterelnök-választásra hatással volt. A régi politikai szövetségesek mellett ráadásul képes volt a paramilitáris csoportokból új politikai erőt kovácsolni és a döntéshozatalba emelni azokat – a 2018-as választásokat követően például a *Fatah*-koalíció lett a második legnagyobb frakció az iraki törvényhozásban.⁴⁰ Bár Irán nagyon komoly befolyással bír az iraki belpolitika alakulására, de a 2018-as választás azt is jól szemléltette, hogy valójában mennyire nehéz dolga van, amikor a különféle síita politikai formációkat kell egységes és működőképes koalícióba szerveznie. Teherán lényegében két nagy kihívással kénytelen szembenézni: egyrészt Muktda asz-Szadr síita hitszónokkal, aki nacionalista és populistá retorikájával képes tömegeket megmozgatni,

³⁶ U.S. Department of State: [Joint Statement on the U.S.-Iraq Strategic Dialogue](#), [online], 2020. 06. 11. Forrás: state.gov [2020. 07. 12.].

³⁷ Michael EISENSTADT: [Iran and Iraq](#), [online], 2010. 10. 05. Forrás: *The Iran Primer* [2020. 06. 30.].

³⁸ Jacob ERIKSSON: International and Regional Dimensions of Iraq's Post-ISIS Recovery. In: Jacob ERIKSSON – Ahmed KHALEEL: *Iraq After ISIS: The Challenges of Post-War Recovery*. Palgrave-Macmillan, New York, 2019, 115–118.

³⁹ Beston Husen ARIF: Iran's Struggle for Strategic Dominance in Post-ISIS Iraq, *Asian Affairs*, 50. évf., 2019/3, 7–12.

⁴⁰ Ahmad MAJIDYAR: [Iran-Backed Fateh Alliance Seeks to Win or Play Kingmaker in Upcoming Iraqi Elections](#), [online], 2018. 05. 03. Forrás: *Middle East Institute* [2020. 07. 02.].

másrészt a roppant befolyásos Ali Szisztáni nagy ajatollahhal, aki nemcsak az iráni politikai–hatalmi koncepciót utasítja el, de a túlzott iráni beavatkozást is kritikával illeti.⁴¹

Irán számos paramilitáris csoportra támaszkodhat, és az „Iszlám Állam” elleni küzdelmet követően is igyekezik ezeket készségszerűen tartani, hogy a fenyegetettség-érzetre játszva tudja erősíteni az iraki renométját, és e csoportok szervezeti–működési függetlenségét megőrizve a politikaformáló képességüket erősíteni. Bár a bagdadi vezetés megpróbálja ezeket a csoportokat integrálni, a reformok nélküli intézményesítési folyamat azonban csak az állami struktúrák megkettőzéséhez, ezáltal pedig az iráni befolyás bebetonozásához vezet.⁴² Az Irán által támogatott és pénzelt milíciák a politikában és az utcán is roppant fontos szereplők, mivel képesek kommunikálni és érvényesíteni a teheráni érdekeket. Bár az ország déli részén nincs, aki szembe menne velük, mégis érdemes megjegyezni, hogy ezen csoportok (lásd például a *Kata'ib Hezbollah*) támogatottsága gyengülni látszik, hiszen nincs, aki összefogná, irányítaná őket, hiányzik a személyi kvalitás és kapcsolatrendszer, mivel a Qudsz Erők új főparancsnoka, Eszmail Gháni nem tudja a Szolejmáni után keletkezett űrt betölteni.⁴³

Irán számára Irak nem csupán ütközőzóna, hanem sokkal több annál. Az iraki piac nagy lehetőségeket rejt, ezáltal roppant fontos szerepe van az iráni gazdaságpolitikában. Irak az iráni nem olajipari termékek második legnagyobb felvásárlója, a kereskedelmi kapcsolatok a szankciós szorítás közepette pedig csak még jobban felértékelődtek – Irak egyfajta hozzáférést biztosít a nemzetközi pénzügyi piacokhoz. A washingtoni szankciók alóli „felmentések” révén Bagdad továbbra is vásárolhat iráni földgázt, ami bevételi forrást jelent a teheráni költségvetésnek. Irán törekszik az energiaszektor fejlesztésén túl a szélesebb újjáépítési műveletekben is segédkezni – hozzávetőleg 3 milliárd dollár hitelkeretet különített el az infrastruktúra-építésekre.⁴⁴ A mozgalmi egységek rekonstrukciós munkálatokba való beemelésével, a különleges alapítványok létrehozásával a saját modelljét kívánja „exportálni”, s természetesen bebiztosítani a pénzügyi érdekeltségét. A gazdasági befolyásnak megvan az árnyoldala is: az Iránnal szembeni nacionalista–protekcionalista attitűd erősödése.

Irán társadalmi megítélése, pozíciója a kulturális–vallási kapcsolatnak és a majd két évtizedes patronázsrendszer építésnek, valamint az „Iszlám Állam” elleni fellépésnek köszönhetően erős, de vannak bizonyos ügyek, amelyek egyre inkább rossz fényt vetnek Teheránra. Így például a gazdasági érdekeltségek erősödése mentén megfigyelhető, hogy az iráni áruk dömpingje munkanélküliséget és elégedetlenséget eredményezett. A 2019 őszén kibontakozó tüntetéseken a poszt-szaddámi korszakban szocializálódott fiatal dél-iraki síiták többek közt a mindent uraló korrupt iráni befolyással szemben emelték fel a szavukat.⁴⁵ A Teherán által támogatott milíciák sikeresen el tudták fojtani ezeket a tiltakozásokat, az Iránnal szemben érzett ellenszenv azonban számos egyéb kérdés tekintetében megfigyelhető. A koronavírus kapcsán például sok iraki azt gondolja, hogy az iráni hatóságok hazudtak és nem tettek meg mindent a járvány megfékezése érdekében, mindez pedig roppant mód megnehezíti azt, hogy Irán jószándékú szomszédként tüntesse fel magát.⁴⁶

Irán továbbra is a legbefolyásosabb szereplő Irakban, mindazonáltal látni kell, hogy az elmúlt években komoly veszteségek érték, a határozottabb amerikai fellépés, az otthon jelentkező gazdasági kihívások, az Irakon belül felerősödő nacionalista érzelmek, valamint az Iráni Forradalmi Gárda „génuszának” az elvesztése mind nehéz helyzet elé állítják a teheráni vezetést. Hiba lenne azonban túldimenzionálni az iszlám köztársaság meggyengülését, a dél-iraki befolyási zóna, az új miniszterelnök megválasztása, továbbá a megannyi fegyveres mi-

⁴¹ ARIF: i. m. 16.

⁴² Renad MANSOUR – Faleh A. JABAR: *The Popular Mobilization Forces and Iraq's Future*, [online], 2017. 04. 28. Forrás: *Carnegie Middle East Center* [2020. 06. 30.].

⁴³ Shelly KITTLESON: *A Powerful Iran-Backed Militia Is Losing Influence in Iraq*, [online], 2020. 05. 11. Forrás: *Foreign Policy* [2020. 06. 20.].

⁴⁴ Tamer BADAWI: *Iran's Economic Leverage in Iraq*, [online], 2018. 05. 23. Forrás: *Carnegie Endowment for International Peace* [2020. 06. 30.].

⁴⁵ Alissa RUBIN: *Iraqis Rise Against a Reviled Occupier: Iran*, [online], 2019. 11. 04. Forrás: *New York Times* [2020. 06. 30.].

⁴⁶ Anthony CORDESMAN: *Iraq is the Prize: A Warning About Iraq's Future Stability, Iran, and the Role of the United States*, [online], 2020. 03. 20. Forrás: *Center for Strategic and International Studies* [2020. 07. 02.].

lícia jól szemlélteti, hogy Irán megkerülhetetlen szereplő Irakban, aki a jelenlegi helyzetben igyekszik újra tervezni és rendezni a sorait.⁴⁷ Az Egyesült Államokat illetően az év eleji éles retorikát jóval visszafogottabb cselekvés követte, Teherán a belpolitikai kérdéseket szem előtt tartva most a *status quo* fenntartásában érdekelt, így sem eszkalálni, sem pedig de-eszkalálni nem kívánja az Washingtonnal való szembenállást: egyrészt láthatóan gondban van, másrészt kívár az amerikai elnökválasztás eredményére.

Törökország Irak-politikája: középpontban a „kurd kérdés”

Törökország számára kiemelt fontosságú a szomszédos Irak stabilitásának és területi integritásának fenntartása. Az utóbbi évtizedek iraki háborúinak negatív következményei minden alkalommal átgyűrűztek török területekre, ami jellemzően a határtérség instabillá válásában, különböző szélsőséges csoportok megerősödésében és menekülthullámok megindulásában mutatkozott meg. Ankara ezért is vállalt szerepet az „Iszlám Állam” elleni küzdelemben, fejezte ki aggodalmát a 2019 októberében kezdődött iraki tüntetések miatt, illetve igyekezett megakadályozni, hogy Irak a 2020 elején kiéleződött amerikai–iráni vetélkedés következtében destabilizálódjon.

Irak elsődleges jelentőségét azonban Törökország számára a „kurd kérdés” adja. Törökország 1983-ban határbiztonsági és együttműködési egyezményt írt alá Irakkal, 2007-ben pedig terrorizmussal szembeni együttműködésről szóló megállapodást kötött. Ezekre, valamint az iraki alkotmánynak a terrorizmus bármely formája elleni fellépést az állam számára kötelezővé tevő hetedik cikkére, illetve az önvédelem ENSZ Alapokmányban lefektetett jogára hivatkozva hajtanak végre határon átnyúló műveleteket a törökök a terrorszervezetként számon tartott Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) iraki bázisai ellen, a nyolcvanas évek óta. A török állam és a PKK harcában 2015 júliusa, vagyis az utolsó tűzszüneti megállapodás felbomlása óta legalább 4825 ember vesztette életét.⁴⁸ A törökországi támadásokban pedig az iraki háttérbázis fontos szerepet játszik (a PKK iraki központjának a Kandil-hegységet szokás tekinteni). A legutóbbi török hadművelet Észak-Irakban a 2019 májusa és 2020 júniusa között zajló *Karom Hadművelet (Pençe Harekati)*, illetve a közvetlenül ezt követően, 2020. június közepén indított *Saskarom* elnevezésű légi- és *Tigriskarom* szárazföldi műveletek.

A 2003-as iraki háború idején az észak-iraki Kurdisztáni Regionális Kormányzat (KRK) megerősödését, majd *de jure* autonómiáját Ankarában aggodalommal figyelték. Törökország 15–18 milliós kurd népessége miatt létfenyegetésként tekint a kurd függetlenségi törekvésekre. Ezért is hangsúlyozzák a mai napig minden alkalommal Irak területi integritásának fontosságát. Mivel azonban Ankara az autonómia létrejöttét megakadályozni nem tudta, stratégiát váltott. Ennek elengedhetetlen előfeltétele volt a kurd megosztottság, konkrétan a PKK és a legnagyobb iraki kurd párt, a Kurdisztáni Demokratata Párt (KDP) között régóta fennálló hatalmi vetélkedés. A KRK-val, azon belül is elsősorban a KDP-vel Ankara kapcsolata a kétezertizedes évek óta jónak tekinthető. Törökország az iraki kurd területeken keresztül igyekezett kiegyensúlyozni a bagdadi síita vezetésnek, illetve Iránnak az iraki kormányra gyakorolt befolyását. A KDP Törökország fontos partnere a PKK elleni harcban, de Szíriában a Demokratikus Egységpárt (PYD) befolyásának ellensúlyozásában is szerepet játszott.

A jó kapcsolatot átmenetileg beárnyékolta a 2017. szeptemberi iraki kurd függetlenségi népszavazás, amit Ankara élesen, szavakkal és tettekkel is ellenezett.⁴⁹ Egy átmeneti, bizonytalan periódus után a hatalmi egyensúly az iraki kurd területeken azonban visszaállni látszik,⁵⁰ ahogyan a korábbi Ankara–KDP szövetség is. A KRK új

⁴⁷ Farnaz FASSIHI: *Iran Quietly Lowers the Temperature With U.S.*, [online], 2020. 05. 19. Forrás: *New York Times* [2020. 06. 30.].

⁴⁸ *Turkey's PKK Conflict: A Visual Explainer*, [online], 2020. 03. 05. Forrás: Crisis Group [2020. 03. 29.].

⁴⁹ PÉNZVÁLTÓ Nikolett: *Álomból rémálom? Az iraki kurd függetlenségi népszavazás margójára*, [online], 2017. 10. 27. Forrás: SVKK [2020. 03. 29.].

⁵⁰ Maszúd Barzáni (2005–2017 a KRK elnöke) sikeresen továbbörökítette a hatalmat a családban: 2019 júniusában unokaöccsét, Necirván Barzánit elnökké, júliusban fiát, Maszrúr Barzánit miniszterelnökké nevezték ki. A 2018. szeptemberi regionális választásokon a KDP szerezte meg a legtöbb parlamenti helyet (45), míg a második helyen a Kurdisztáni Hazafias Unió (PUK) végzett (21). A Gorrán a harmadik helyre csúszott vissza (12). Az iraki kurd pártok közötti egyensúlyt biztosítja a megalakult kényszerű koalíciós kormány, illetve, hogy Irak elnöke, Barham Szálih a PUK egykori politikusa. A KRK erőviszonyairól 2015-ig lásd CSIKI Tamás:

elnöke, a KDP-s Necsirván Barzani védelmébe vette a 2019. októberi szíriai török intervenciót, és megismételte a török érvet, miszerint a török fegyveres erők nem a kurdokat, hanem a PKK-t támadják.⁵¹ A másik oldalról ugyanakkor a KRK az elhibázott referendummal sokat veszített önállóságából és befolyásából. Mozgástere Bagdaddal szemben csökkent, ami akadálya lehet a Törökországgal folytatott együttműködésnek is. A kurd alkupozíciók romlásában jelentős szerepet játszik a KRK rendkívül nehéz gazdasági helyzete. Maszrúr Barzani, a regionális kormányzat miniszterelnöke 2020 májusában felfedte, hogy a kurd régió 27 milliárd dolláros adóssággal rendelkezik.⁵² Abdul Mahdi iraki miniszterelnök 2020 áprilisában felfüggesztette a központi költségvetésből a KRK-nak folyósítandó 12,6%-os részesedést (amelyet a 2017-es referendumot követően csökkentettek le 17%-ról) arra hivatkozva, hogy a KRK nem tartja be a 2019 végén kötött megállapodást, amelynek értelmében napi 250 ezer hordó kőolajat kellene az Állami Olajértékesítő Szervezetnek (SOMO) juttatnia.⁵³ A hónapok óta elmaradó közalkalmazotti fizetések miatt rendszeres tüntetésekre került sor a KRK területén.⁵⁴

Törökország és Irak viszonyában feszültségforrást jelentenek a török katonai támaszpontok Irak területén. Bagdad több alkalommal felszólította Ankarát csapatainak kivonására a Moszul közelében fekvő Basika bázisról. Ezt mintegy ösztönzendő, 2018 őszétől Irak nem adott ki vízumot azoknak a török katonáknak, akik az eltávozásukról vissza akartak térni a bázisra. Törökország az iraki kurd területeken számos kisebb támaszponttal rendelkezik, amit a PKK elleni műveleteihez használ. 2019 januárjában kurd tiltakozók megtámadtak egy török bázist – ez volt az első ilyen típusú incidens – amiatti dühükben, hogy a PKK elleni török légi csapásokban hat civil is életét veszítette.⁵⁵

Irak a török termékek legnagyobb közel-keleti, összességében pedig a negyedik legnagyobb piaca. 2018-ban Törökország 8,3 milliárd dollár értékben exportált Irakba (a teljes kétoldalú kereskedelmi forgalom értéke 9,7 milliárd dollár volt). Recep Tayyip Erdoğan még 2009-ben 20 milliárd dollárra tűzte ki az akkor még 5,2 milliárd dollár értékű kereskedelmi forgalom növelését.⁵⁶ Ez a cél azonban ma sem tűnik elérhetőnek, sőt. Bagdad 2019 májusától korlátozásokat vezetett be török élelmiszerek széles körének importjára. Hivatalosan a hazai termelés ösztönzésének céljával indokolták a döntést, többben azonban politikai motivációt, elsősorban Irán befolyásnövekedését látják a lépés mögött.⁵⁷ Ankara Irak háború utáni újjáépítésében is részt kíván vállalni. A 2018-as kuvaiti donorkonferencián 5 milliárd dollár hitelkeretet és 50 millió dollár értékű projekt támogatást ajánlott fel.⁵⁸

A török kőolajszükséglet kielégítésében Irak mindig is fontos partner volt. Jelentősége még inkább felértékelődött azt követően, hogy Irán az amerikai szankciók következtében ismét kiesett a forrásországok közül. Az export döntő része a kurdisztáni vezetéken keresztül zajlik. A tervek között szerepel az „Iszlám Állam” elleni harc során megrongálódott Kirkuk–Ceyhan vezeték újbóli üzembe helyezése, illetve annak nyomvonalán egy új kőolajvezeték építése.⁵⁹

Míg a kőolaj Irak kezében van, a víz Törökországában. A török területen eredő, Irak szempontjából kulcsfontosságú Tigris és Eufrátesz folyók vízhozamának szabályozása folyamatos konfliktusforrásként van jelen.

Érdekek, lehetőségek és stabilitás Észak-Irakban. *Nemzet és Biztonság*, 4. évf., 2011/3, 15–27. és PÉNZVÁLTÓ Nikolett: A stabilitás esélye Észak-Irakban – Iraki Kurdisztán 2011 után. *Nemzet és Biztonság*, 8. évf., 2015/6, 70–96.

⁵¹ [Iraq's Kurdish regional leader Barzani defends Turkey's Syria operation](#), [online], 2019. 11. 06. Forrás: TRT World [2020. 03. 29.].

⁵² [PM Masrour Barzani speech on the current financial situation](#), [online], 2020. 05. 22. Forrás: gov.krd [2020. 05. 23.].

⁵³ Bagdad és Irak között folyamatos vita van a kurd területen kitermelt kőolaj értékesítését illetően azóta, hogy 2013-ban a KRK önállóan kezdett kőolajat exportálni az általa épített csővezetéken keresztül Törökország irányába. Az akkori iraki miniszterelnök, Nuri al-Málíki 2014-ben válaszul felfüggesztette a központi költségvetésből az autonóm régióknak folyósítandó részesedést. Erre azóta több alkalommal is sor került, jól működő, hosszú távú megoldás pedig azóta sem született.

⁵⁴ Judit NEURINK: [Bankrupt Kurdistan is no longer 'the other Iraq'](#), [online], 2020. 05. 29. Forrás: alaraby.co.uk [2020. 05. 30.].

⁵⁵ Paul IDDON: [The significance of Turkey's overseas military bases](#), [online], 2019. 07. 13. Forrás: AhvalNews [2020. 03. 29.].

⁵⁶ Fehim TAŞTEKIN: [How viable is Turkey's bid for military partnership with Iraq?](#), [online], 2019. 05. 22. Forrás: Al-Monitor [2020. 03. 29.].

⁵⁷ Fehim TAŞTEKIN: [Iraq throws Turkey curveball in bilateral trade](#), [online], 2019. 07. 09. Forrás: Al-Monitor [2020. 03. 29.].

⁵⁸ [Turkey to provide \\$5 billion in credit for Iraqi reconstruction](#), [online], 2018. 02. 14. Forrás: Hürriyet Daily News [2020. 03. 29.].

⁵⁹ [Proposed Iraq-Turkey pipeline to offer greater oil trade](#), [online], 2019. 09. 04. Forrás: Anadolu Agency [2020. 03. 29.].

Végezetül meg kell említenünk az Irakban élő türkméneket, akiknek védelme visszatérő török hivatkozási alap. Ankara nagyobb politikai képviseletet szeretne elérni a rokonnak tekintett török nyelvű népnek.

Összességében elmondható, hogy az „Iszlám Állam” utáni időszakban a török–iraki kapcsolatok visszaálltak a korábbi szintre. Ankara például több konzulátust újraindított, illetve magas szintű találkozókra is sor került. A régóta fennálló problémákat (például a vízkérdés vagy a terrorkérdés kapcsán) azonban nem rendezték a felek. Törökországnak elsősorban szomszédos fekvése, jelentős kurd lakossága, piaca és kőolajkészletei miatt fontos Irak. Ami a térségben jelenlévő többi hatalommal fennálló relációt illeti, Ankara nem elsődleges szereplője az iraki eseményeknek. Nincs az Egyesült Államokhoz vagy Iránhoz hasonló jelentős, közvetlen befolyása az iraki folyamatokra. Bár érdeke lenne, mindeddig nem tudta érdemben ellensúlyozni vagy visszaszorítani az iráni térnyerést. Az oroszok megjelenését az iraki kurd energiaszektorban a törökök kényelmetlenül figyelik, hiszen az iraki energiakincs nem csak az iráni, hanem az orosz importnak is praktikus alternatívája lenne. Az amerikai katonák kivonása körüli vita pedig Törökország számára abban a kontextusban kap külön jelentőséget, hogy ezzel a török katonák kivonására is nagyobb nyomás helyeződne, amit Ankarában szeretnének elkerülni.

Oroszország

Tekintettel arra, hogy az Irak körüli politikai tér meglehetősen zsúfolt (Egyesült Államok, Irán, Szaúd-Arábia), több vonatkozásban érzékeny (Törökország, kurd kérdés), Oroszország jelenléte mérsékelt. Az ország nem játszik központi szerepet Moszkva közel-keleti politikájában. Az iraki jelenlét főbb vonásai egybevágóak az általános orosz magatartással. Moszkva támogatja a militáns iszlamizmus elleni fellépést, az ország területi integritását, mérsékelt ellenpontozza a helyi amerikai jelenlétet és érvényesíti a gazdasági haszonelvűség szempontjait (fegyverexport, olaj- és gázkoncessziók). Ezen törekvések közt nincs feszültség, azok egyszerre és egyidejűleg érvényesíthetők. Az érdemi kérdésekben (amerikai csapatkivonás, iráni befolyás, kurd népszavazás) Moszkva kerüli a markáns állásfoglalásokat. Bagdad és a kurd autonómia számára Oroszország „könnyű választás”, a vele való kapcsolatépítés nem konfliktusforrás és nincsenek érdemi ütközési pontok, ugyanakkor nem is jelent stratégiai elköteleződést.

A terrorizmus és az „Iszlám Állam” elleni fellépés meghatározó volt az orosz–iraki együttműködésben egészen 2017-ig. 2014-ben, a szélsőséges szervezet Bagdad elleni offenzívájakor Moszkva egyértelműen kiállt az iraki kormányzat mellett és jelentős fegyverszállításokkal segítette annak védelmét.⁶⁰ 2015 szeptemberében négyoldalú, orosz–iraki–iráni–szíriai terrorellenes információs központ létrehozásáról döntöttek Bagdad központtal. Ugyan ennek gyakorlati tevékenysége csekély, jelzésértékű volt, hogy a „szíriai koalíció” nyitott és befogad új tagokat is. Moszkva általában támogatja Bagdad emancipációs törekvéseit (például az Asztana-folyamatot), segíti abban, hogy a térség ügyeiben független és önálló entitásként ismerjék el.

A fegyverexport területén való együttműködés 2014 előtt indult és 2017 után sem ért véget. 2012-ben kötöttek a felek egy 4,2 milliárd dollár értékű szerződést, mely 36 darab Mi-28NE támadó helikopter és 42 darab Pancír-Sz1 légvédelmi rendszer leszállításáról szólt.⁶¹ 2018 eleje óta állítólag tárgyalnak Sz-300, illetve Sz-400-as légvédelmi rendszerek beszerzéséről. E fejlett légvédelmi rendszerek beszerzése annak ellenére sem került le a napirendről, hogy az Egyesült Államok szankciókkal fenyegeti mindazon országokat, akik a légvédelmi komplexumok megvásárlása mellett döntenek.⁶² Bagdadi források szerint egyébként a közel-keleti ország

⁶⁰ Ruslan MAMEDOV: *After the Caliphate: The Prospects of Russia-Iraq Relations*, [online], 2019. Forrás: RIAC [2020. 07. 02.].

⁶¹ *Ирак купил российского оружия на миллиард долларов*, [online], 2014. 06. 30. Forrás: lenta.ru [2020. 07. 02.].

⁶² Иван АПУЛЕЕВ: *Новый клиент: Ирак хочет купить у России С-400*, [online], 2020. 01. 12. Forrás: gazeta.ru [2020. 07. 02.].

célja, hogy eszközparkjában 50%-ra emelje az orosz haditechnikai eszközök arányát, így várhatóan Irak jelentősége tovább fog nőni az orosz hadiipar számára.⁶³ A közel-keleti országok fegyverimportja a globális forgalom 20%-áról 35%-ára nőtt a 2010-es évek folyamán, viszont Oroszország csak a régiós volumen durván 10%-át adja.⁶⁴

Szinte az összes orosz olajvállalat rendelkezik koncessziókkal Irakban, adott esetben a kurd autonómia területén. Ezek közül a Lukoil 2003 óta meglévő dél-iraki érdekeltségei a legnagyobbak (West-Qurna 2, Block 10), 2018-ig mintegy 8 milliárd dollár befektetést eszközöltek ide.⁶⁵ A Rosznyeft főleg a kurd autonómia területén aktív. Politikai jelentőséggel is bír, hogy Erbilből 2018-ban koncesszióba kapta a helyi olajvezeték-hálózat üzemeltetési jogát. Ez egyfajta „brókeri szerepkör”, tekintettel az iraki–kurd–török kapcsolatokra és az olajexportnak a kurd autonómia számára meghatározó jelentőségére. Nyilvánvalóan az volt a cél, hogy Erbil és Ankara (és Bagdad) összeütközéseinél valamilyen semlegesebb szereplő óvja meg a kurd (és iraki) olaj törökországi exportját, közvetítsen, ne következzenek be a korábbi csapelzárások. Ezt leszámítva az iraki olajszektorban játszott orosz szerep mérsékelte, a teljes termelés 10–15%-át adja (főleg a West-Qurna 2-ről származó napi 385 ezer hordó termelésnek köszönhetően).⁶⁶

A kurd autonómia ügye és annak megítélése Bagdadban és Ankarában a térség egyik legneuralgikusabb kérdése. Az elmúlt években Moszkva tudatosan, noha óvatosan építette a kurd kapcsolatot. Ellentétben az EU-val, az Egyesült Államokkal és Törökországgal, nem ítélte el nyilvánosan a 2017. szeptemberi kurd függetlenségi népszavazást.⁶⁷ Ugyanakkor rendszeresen hangsúlyozza az iraki területi integritás iránti elköteleződését. Moszkva kurdisztáni megítélését tovább javította a kurd–amerikai viszonyban bekövetkező elhidegülés és a török fenyegetés kiújulása. Így az elmúlt években Moszkva sokat tett azért, hogy a kurdok számára nélkülözhetetlen partnerré váljon. Ezt a folyamatot értelemszerűen nem üdvözik, de egyelőre elnézik Bagdadban.

Összességében Oroszország eddig itt is a pozíciószerezést tartotta a stratégiai célkitűzésnek, igyekezett a szabad kapcsolati vegyértékeit megőrizni és nem belekeveredni a térség elsővonalbeli versengéseibe (Egyesült Államok vs. Irán; Szaúd-Arábia vs. Irán; Törökország és a kurdok). Akárcsak Szíriában, a helyi központi kormányzat fenntartása, az anarchia elkerülése és a militáns iszlamizmus visszaszorítása meghatározó megfontolás Moszkvában. Amíg ez biztosított, addig elköteleződése korlátos, alkalmazkodik az iraki eseményekhez, semmint irányítaná azokat, nincs kizárólagos partnere és célja.

Kína

Jóllehet, a Kínai Népköztársaság 2001. szeptember 11-e után – ha visszafogottan is, de – támogatta az Egyesült Államok afganisztáni beavatkozását a tálib kormányzat felszámolása érdekében, Irak esetében ez már nem volt igaz. Peking hagyományosan elutasít minden olyan törekvést, amely egy állam politikai berendezkedésének külső beavatkozással történő megváltoztatására irányul (különösen, ha a szóban forgó rendszer elitje nem ellenséges Kínával szemben) és nagy hangsúlyt fektet a stabilitás megőrzésére. Híven ehhez, a kínaiak elleneztek az Egyesült Államok és szövetségesei által 2003. március 20-án megindított iraki offenzívát, ehelyett az ország szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartása mellett a politikai megoldáshoz való visszatérést sürgették.⁶⁸ Mindemögött persze ott húzódtak a kínai gazdaság gyorsan növekvő szénhidrogénimport-szükségletei is, melyek túlnyomórészt az Öböl-térségből, illetve Afrikából voltak kielégíthetőek. Az amerikai befolyás további növekedése a Közel-Keleten, illetve közvetetten a tengeri szállítási útvonalaknak helyet adó észak-

⁶³ Ангелина МИЛЬЧЕНКО: «Возникла необходимость»: Ирак просит у России С-300, [online], 2020. 01. 09. Forrás: gazeta.ru [2020. 07. 02.].

⁶⁴ Aleksey KHLEBNIKOV: Russia looks to the Middle East to boost arms exports, [online], 2019. Forrás: Middle East Institute [2020. 07. 02.].

⁶⁵ MAMEDOV: i. m. 6.

⁶⁶ Gati AL-JEBOURI: Investments in Iraq: Decision Point, [online], 2017. Forrás: Iraq Energy Institute [2020. 07. 02.].

⁶⁷ MAMEDOV: i. m.

⁶⁸ Foreign Ministry Issues Statement on Iraq Issue. [online], 2003. 03. 20. Forrás: china-un.org [2020. 03. 07.].

indiai-óceáni térségben így nem volt kívánatos a pekingi stratégiai érdekek szemszögéből. Ezek a szempontok máig meghatározzák a népköztársaság Közel-Kelettel (így Irakkal) összefüggő politikáját. Kína tehát alapvetően a regionális stabilitás és saját energiabiztonságának prizmáján át értékelte a Szaddám Huszein uralmának megdöntését követő iraki rendszert. Az országban kibontakozott alacsony intenzitású polgárháború, majd az „Iszlám Állam” térnyerése megerősítette azokat a pekingi véleményeket, miszerint a Ba’asz párti rezsim megdöntése alapvető stratégiai hiba volt, melyből csak az addigi társadalmi és kulturális viszonyok felforgatásában érdekelt elemek profitálnak. „Az Iszlám Állam” ráadásul ideológiai szinten Kína nyugati területeire is igényt formált a leendő Iszlám Kalifátus számára. Egy hasonló birodalom kiépülésének esélytelenségével persze a kínaiak is tisztában voltak, az ujjur kisebbség körében létező iszlám bázisú szakadár mozgalom külső támogatásának megerősödése azonban sokkal kézzelfoghatóbb kockázat volt számukra.⁶⁹ Mindezzel együtt Kína döntően gazdasági és diplomáciai eszközök alkalmazásával hamar meglelte a közös hangot az új bagdadi kormányokkal. Dzsálál Talabáni későbbi elnök már 2003 augusztusában Kínában tárgyalt, a magas szintű kétoldalú megbeszélések pedig azóta rendszeressé váltak.

2012-re Irak Kína negyedik legnagyobb kereskedelmi partnere lett a Közel-Keleten, amiben persze meghatározó szerepet kapott a kínai nyersolajimport.⁷⁰ E relatív pozícióját a közel-keleti ország máig tartja. 2018-ra a kétoldalú kereskedelem értéke már elérte a 30 milliárd dollárt, a 2012-es érték csaknem dupláját.⁷¹ Bagdad kifejezte csatlakozási szándékát a kínai Övezet és Út Kezdeményezéshez is.⁷² 2019-re a közel-keleti ország Kína második legnagyobb nyersolajforrása volt, míg a kelet-ázsiai óriás az első helyet foglalta el Irak külkereskedelmi partnereinek sorában.⁷³ Még ebben az évben egyezményben szilárdították meg a kőolaj szerepét gazdasági kapcsolataikban. Az „olajat újjáépítésért” néven hivatkozott egyezmény 20 évre kötött, értelmében Irak havonta 3 millió hordó olajat szállít a népköztársaságnak világszerte áron, melynek ellenértékét Kína az iraki infrastruktúra újjáépítését célzó, egyeztetett beruházások formájában elégíti ki.⁷⁴ A megvalósításnak persze számos buktatója van, az iraki belpolitikai érdekellentétektől kezdve a tágabb stratégiai nézőpontok esetleges megváltozásáig, ám a felek prioritásait a gazdasági együttműködés tekintetében jól mutatja a megállapodás.

A katonai együttműködés ugyanakkor máig szerény eredményeket könyvelhetett el. Az új iraki nemzeti haderő szárazföldi erőinek felszerelésében a megelőző időszakból örökölt szovjet/orosz eredetű haditechnika mellett az amerikai haditechnika gyors térnyerése vált meghatározóvá. A légiere tekintetében hasonló tendenciák voltak megfigyelhetők, ami napjainkra középtávon is pótolhatatlanná tette az amerikai technikai rendszereket az ország védelmi képességeinek biztosításában. E helyzetet az Egyesült Államokkal kialakított szövetség szükségletei, a nyugati haditechnikához való hozzájutás kedvező feltételei és annak széles körű elismertsége egymást erősítve alakították ki. Irak mindössze régi rakétavetőket, illetve újabban felderítő drónokat tart hadrendben a kínai hadiipar termékei közül. Nem segíti elő az ezirányú közeledést az sem, hogy Peking a biztonságpolitikai kapcsolatok tekintetében inkább Iránt helyezi előtérbe. 2020 januárjában ugyanakkor felvetődött a lehetősége, hogy orosz vagy kínai rakétarendszerekkel erősítik meg az ország légvédelmét.⁷⁵ Ezt megelőzően, január 6-án Ádel Abdul Mahdi ügyvivő iraki miniszterelnök a kínai nagykövettel tárgyalt, ahol a misszióvezető utalt a védelmi együttműködés mélyítésére irányuló kínai szándékokra.⁷⁶ Hasonló manőverekhez látszólag kedvező feltételeket teremtett az amerikai–iraki viszony feszültebbé válása 2020 elején. Fontos látni ugyanakkor,

⁶⁹ Nodirbek SOLIEV: [How Serious Is the Islamic State Threat to China?](#) [online], 2017. 03. 14. Forrás: The Diplomat [2020. 04. 12.].

⁷⁰ [Bilateral Relations between China and Iraq](#), [online], 2013. 04. 11. Forrás: Embassy of the People’s Republic of China in the Republic of Iraq [2020. 04. 12.].

⁷¹ [New Silk Road: Baghdad and Beijing boost bilateral relations](#), [online], 2019. 09. 25. Forrás: asianews.it [2020. 04. 12.].

⁷² [Iraq Joining China’s Belt & Road Initiative](#), [online], 2019. 10. 04. Forrás: silkroadbriefing.com [2020. 04. 11.].

⁷³ [Iraqi FM hails advanced relations with China](#), [online], 2019. 11. 25. Forrás: xinhuanet.com [2020. 04. 11.].

⁷⁴ Salam ZIDANE: [Iraq, China launch 'oil for reconstruction' agreement](#), [online], 2019. 10. 10. Forrás: Al-Monitor,

⁷⁵ Derek Bisaccio: [Iraq Examining Russian, Ukrainian, Chinese SAM Systems](#), [online], 2020. 01. 21. Forrás: dsm.forecastinternational.com [2020. 04. 10.].

⁷⁶ Paul MCLEARY: [China, Russia Press For Mideast Gains While US Talks Of Withdrawal](#), [online], 2020. 01. 14. Forrás: breaking-defense.com [2020. 04. 12.].

hogyan mindez nem függetleníthető az iraki kormány azon törekvéseitől, hogy nyomás alá helyezze ez Egyesült Államokat. Kína egyelőre bagdadi szemmel nézve sem tűnik valódi opciónak Washingtonhoz mérve, de arra látszik hajlandóság, hogy Irakot a vezető hatalmak versengését kihasználva kíséreljék meg többlethaszonhoz juttatni. Arra egyelőre nem lehet számítani, hogy a kínai védelmi ipari vagy katonai szakmai kapcsolatok Irak számára fontosabbakká válnának amerikai megfelelőiknél.

Peking Irakkal kapcsolatos törekvései tehát a 2003-as rendszerváltástól kezdve erős konzisztenciát mutatnak és napjainkban leginkább a következőkben foglalhatók össze:

- Egyrészt biztosítani az iraki rezsim stabilitását annak érdekében, hogy az ország területe minél kevésbé váljék az iszlamista ideológiából építkező terrorizmus bázisává, amely a kínai ujugurok támogatására is vállalkozhat. Az „Iszlám Állam” területi hatalmának felszámolása ebből a szempontból kedvező fejlemény volt.
- Másrészt a stabil iraki kormányzat felelősséget vállalhat a kőolaj-exportért, mely gazdasági szempontból az egyetlen igazán fontos tényező Kína számára a kétoldalú kereskedelemben.
- Harmadrészt lényeges, bár nehezen biztosítható szempont, hogy Irak minél kevésbé legyen egyoldalúan elkötelezve az Egyesült Államok irányába. Az amerikai–indiai jelenlét majdani kiegyensúlyozása a kínai szempontból stratégiai jelentőségű észak-indiai-óceáni térségében továbbra is kívánatos, jóllehet bizonytalan realitással bír, távlati cél. Itt érdemes újfent felhívni a figyelmet arra is, hogy Peking szemében a Perzsa(Arab)-öböl és az Arab-tenger térségében ma Irán, Pakisztán, de még Szaúd-Arábia is fontosabb relációk Iraknál, és ez belátható időn belül aligha fog lényegesen megváltozni.

Európai Unió

Az Európai Unió szerepét Irakban alapvetően az a kormányközi megközelítés teszi súlytalanná, amelyet többek között a térségben aktív vezető EU-tagállamok preferálnak. Tehát az EU stratégiai szereplőként elsősorban a diplomáciai, fejlesztési és civil válságkezelési profiljára korlátozódik Irakban, és katonai válságkezelési képességeinek használata nem merült fel opcióként. A korlátozott jelenlét példája az uniós tisztségviselők diplomáciai aktivitása a Qászem Szolejmáni 2020. januári likvidálását követő válságban, amely a regionális politikai megoldás szükségének hangoztatására és de-eszkalációs figyelmeztetésekre szorítkozott.⁷⁷ Az EU által 2018. január 22-én elfogadott Irak Stratégia igyekszik kijelölni az Irakkal kapcsolatos célokat, amelyek a humanitárius segélyezés, a stabilizálás, a biztonsági és a politikai reformok területeire koncentrálnak „*Irak egysége, szuverenitása és területi integritása, valamint etnikai és vallási sokszínűségének megőrzése mentén*”.⁷⁸ Az EU és Irak kapcsolatát új szinten szabályozó Partnerségi és Együttműködési Keretmegállapodást (*Partnership and Cooperation Agreement, PCA*) 2018. augusztus 16-án ratifikálták, ez a magas szintű politikai dialógust kiegészítve számos gazdasági–társadalmi területre kiterjesztett együttműködést vízionál a két fél között.⁷⁹ Mindkét dokumentum megjeleníti az EU migrációs politikai érdekeit: az Irak Stratégia hangsúlyozza, hogy az EU érdeke egy hivatalos migrációs párbeszéd fenntartása Bagdaddal, ennek megvalósításaként a PCA alapján pedig 2019 márciusában került sor az első EU–Irak Migrációs Dialógusra.

Az EU felajánlásai a humanitárius, stabilizációs és újjáépítési célok hármasságában értelmezhetők. Az Európai Bizottság 70 millió eurós humanitárius alapot hozott létre 2018-2019-ben. 2015 óta az Európai Bizottság 14 projektet támogatott a *stabilitás és a béke* elősegítését szolgáló eszköz (*Instrument Contributing to Stability and Peace – ICSP*) keretében, megközelítőleg mintegy 43 millió euró értékben.⁸⁰ 2018-ban az EU 400

⁷⁷ [Libya/Iraq/Iran: Press remarks by High Representative Josep Borrell after the extraordinary Foreign Affairs Council](#), [online], 2016. 05. 10. Forrás: eeas.europa.eu [2020. 07. 01.].

⁷⁸ [Iraq and the EU](#), [online], 2016. 05. 10. Forrás: eeas.europa.eu [2020. 07. 01.].

⁷⁹ [EU-Iraq Partnership and Cooperation Agreement \(PCA\)](#), [online], 2020. Forrás: europarl.europa.eu [2020. 07. 01.].

⁸⁰ [Service for Foreign Policy Instruments \(FPI\)](#), [online], 2020. Forrás: icspmap.eu [2020. 07. 01.].

millió euró támogatást ajánlott fel az Irak újjáépítését és fejlesztését célzó kuvaiti konferencián, emellett a jelenleg aktív EU-s segélyezési keretből finanszírozott fejlesztési programok 323 millió euróra rúgnak.

A civil hatalom szerepének megfelelően az EU missziós tevékenysége Irakban a 2017 októberében indított *EU Advisory Mission in support of Security Sector Reform in Iraq* (EUAM Iraq), a biztonsági szektor reformját célzó civil misszióban realizálódik. A 113 fővel, német misszióvezető alatt működő EUAM Irak 2020 áprilisában lejárt mandátumát további két évvel meghosszabbították, hatáskörét tekintve az iraki Belügyminisztériummal és az iraki Nemzetbiztonsági Tanácsadó hivatalával működik együtt, és az EU-tagok közül legnagyobb hozzájárulással Finnország vesz benne részt.⁸¹ Az EU humanitárius együttműködéseit tekintve az EUAM Irak abban úttörő, hogy az első alkalommal ausztrál és kanadai technikai szakértők hozzájárulásával valósul meg egy KBVP misszió; továbbá az EU–NATO együttműködés keretében 2019 októberétől a NATO Irak Misszióval is együttműködési megállapodásban áll.

Összességében tehát az EU iraki szerepét és érdekeit a kormányközi megközelítés dominanciája alatt az EU Irak Stratégiában és a PCA megállapodásban rögzített célok és eszközök, a humanitárius stabilizációs és fejlesztési felajánlások projektjei, valamint az EUAM Irak civil tanácsadó misszió tevékenysége tükrözi. Az EU ezekkel ugyanakkor nem vált önálló stratégiai szereplőként meghatározóvá 2017 végét követően sem.

Franciaország

Franciaország *Operation Chammal* művelete 2014. szeptember 19-én indult Irak területén az „Iszlám Állam” elleni koalíciós fellépés keretében. Habár Hollande elnök ekkor még korlátozott beavatkozásról beszélt, amely csak Irakra irányul, a légi csapások és felderítő repülések műveleti színterét egy éven belül Szíriára is kiterjesztették. A 2017 utáni iraki–francia kapcsolatokat így alapvetően meghatározza Franciaország globális terrorellenes stratégiája és az iszlamista csoportok visszaszorításának térségeken átívelő kihívása. Ebben Párizs szempontjait a külföldi műveleti helyszínek (Közel-Kelet, Száhel-övezet) párhuzamossága és a belföldi terrorellenes műveletek igényei is alakították, különösen a 2015. november 13-i terrortámadásokat követően, miután az „Iszlám Állammal” szembeni fellépés elsődleges belbiztonsági prioritássá vált. 2017 végét (azaz az „Iszlám Államnak” az iraki kormány által bejelentett legyőzését) követően az elfogott francia állampolgárságú dzsihádisták problémaköre jelentkezett látványosabb kihívásként, mivel a francia álláspont szerint az eljárást ott kell lefolytatni velük szemben, ahol a bűncselekményeket elkövették, ugyanakkor az iraki kormányválságok és a fel-felcsapó instabilitás magukban hordozzák azt a gyakorlati kockázatot, hogy az iraki területeken őrzött foglyokat szélnek eresztik/elszöknek. Mindemellert a halálbüntetés és kínzás gyakorlata Irakban kényes helyzetbe hozta a francia államot, annak hallgatólagos jóváhagyása és a foglyok szállításában vélelmezett szerepe miatt pedig az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának különmegbízottja is számon kérte Párizst.⁸²

Az „Iszlám Állam” deklarált legyőzését követően fokozatos létszámcsökkentés figyelhető meg a második legnagyobb koalíciós hozzájárulást jelentő francia szerepvállalásban, így a csúcán 1200 katonát felvonultató *Chammal* művelet mára 600 főre apadt.⁸³ Az iraki parlament 2020. január 5-én elfogadott határozatát követően a francia külügyminiszter nyilatkozatában hangsúlyozta az „Iszlám Állam” elleni fellépés folytatásának jelentőségét a globális koalíció keretében, Irak és Szíria területén egyaránt.⁸⁴ Ugyanakkor a koalíciós kiképző műveletek felfüggesztését követően 2020. március végén Franciaország további 142 kiképzőt (*Monsabert Task*

⁸¹ [EUAM Iraq Mission factcheet](#), [online], 2020. 05. 12. Forrás: [eeas.europa.eu](#) [2020. 07. 01.].

⁸² [UN expert urges efforts from France for the return of 7 nationals awaiting execution in Iraq](#), [online], 2019. 08. 12. Forrás: [ohchr.org](#) [2020. 07. 01.].

⁸³ A művelet fő komponenseit a légi támogatás és felderítés, a kiképzés és tanácsadás (*Task Force Navrik, Monsabert Task Force*) és a tüzérségi támogatás (*Task Force Wagram*) adta, ezek közül a 4 CAESAR önjáró löveggel és közel 150 fővel működő Task Force Wagramot már 2019 tavaszán visszavonták.

⁸⁴ [Conversation between Jean-Yves Le Drian and Iraqi Prime Minister](#), [online], 2020. 01. 05. Forrás: [diplomatie.gouv.fr](#) [2020. 07. 01.].

Force) vont vissza, ezzel a *Chammal* művelet aktivitása a légi támogató tevékenységekre szűkült napjainkra.⁸⁵ Az állománycsökkentés folyamatát az „Iszlám Állam” elleni műveleti sikerek és a 2020. januári események hatása mellett a párhuzamos műveletek fenntartása is indokolja. Emellett Irak a francia percepciók szerint első-sorban az amerikaiak „terepe” (és felelőssége), ahol a francia terrorellenes műveleti célok elérésén túl a közel-múlt realitásait és a párhuzamos műveleti terheket figyelembe véve a francia ambíciók korlátozottak maradnak. Ezért Párizs mozgásterét leírható azzal, hogy az amerikai–iráni konfliktus farvizén igyekszik az alternatív partner szerepét játszani, amely magába foglalja a közvetítő szerepét a kurdok és a központi iraki kormányzat tárgyalásaiban és az újjáépítést célzó kezdeményezések vállalásaiban.

Utóbbi terén a francia felajánlások összege sem az újjáépítés költségeit tekintve, sem pedig a koalícióban aktív partnerek felajánlásaival összehasonlítva nem kiemelkedő: 2014-től megközelítőleg 90 millió euró támogatást fordított humanitárius és stabilizációs célokra Irakban, emellett 2017-ben 430 millió eurós kedvezményes kölcsönt ajánlott fel, 2019 januárjában pedig további 1 milliárd eurós kölcsönt ajánlottak fel az újjáépítési munkálatok finanszírozására. Emellett Párizs igyekszik kihasználni a személyes francia–iráni elit hálózatok eszközeit (például a 2019. december 1-jén lemondott miniszterelnök, Ádel Abdul Mahdi 20 éven át élt Franciaországban), valamint az újjáépítés jegyében az iraki gazdasági lehetőségek kiaknázása érdekében 2018-ban a francia állam egy, az Irak újjáépítésében részt vevő francia befektetőket támogató koordinációs csoport felállítását is kezdeményezte. Franciaország így korlátozott, de nem jelentéktelen eszközeit igyekszik áramvonalasan használni az „Iszlám Állam” legyőzését követő időszakban, ennek pedig egyik további látványos jele volt az amerikaiak szíriai csapatkivonása kapcsán kialakult diskurzus, amelyben 2019 januárjában Macron elnök a francia szerepvállalást az amerikai kivonulás hírével szembeállítva hangsúlyozta, hogy legalább egy évig még maradnak a térségben.⁸⁶

Németország

Németország Irak-politikája kiválóan példázza az ország visszafogott nemzetközi szerepvállalási hajlandóságát, a katonai erő (akár szövetségesi) alkalmazásához fűzött erős nemzetközi jogi korlátozásokat, valamint Berlin humán biztonságához kapcsolódó megközelítését.⁸⁷ Mégis, 2014 óta az „Iszlám Állam” elleni nemzetközi fellépés katonai elemeinek támogatásával Berlin új minőségben lép fel a térségben.

Azt követően ugyanis, hogy 2014 júniusától az „Iszlám Állam” több hullámban kiterjesztette fennhatóságát a nyugat-iraki, szunnita lakosságú Anbár tartomány jelentős részére, majd Irak második legnagyobb városára, Moszulra, és megközelítette a kőolaj-kitermelés szempontjából nagy jelentőséggel bíró, a vitatott hovatartozású területen fekvő Kirkukot és előre tört a főváros, Bagdad felé is, a nemzetközi közösség jelentős részével összhangban Berlin is cselekvésre szánta el magát. A dzsihádisták szervezet által elkövetett népirtás és a vallási-etnikai tisztogatás következményeképpen intenzívvé váló menekülthullám (elsősorban Törökország felé) nemcsak humanitárius, hanem biztonsági szempontból is foglalkoztatta a német kormányt, ezért vállalt szerepet a válságkezelési erőfeszítésekben. Nem kevésbé volt fontos a terrrorszervezet központi szervezetének és működési képességének pusztítása azt követően, hogy 2015 októberében és novemberében Európában és a Közel-Keleten is terrortámadások sorát hajtották végre az „Iszlám Államhoz” közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó elkövetők (többek között november 11-én Párizsban). E fenyegetések megteremtették azt a jogi alapot is, ami alapján Németország bekapcsolódhatott a nemzetközi akciókba: az ENSZ Alapokmány 51., az önvédelem jogáról ren-

⁸⁵ CHAMMAL : Désengagement des troupes françaises d'Irak, une opération logistique rondement menée, [online], 2020. 05. 29. Forrás: defense.gouv.fr [2020. 07. 01.].

⁸⁶ Vœux aux Armées Du Président De La République - Toulouse-Francazal, [online], 2019. 01. 17. Forrás: elysee.fr [2020. 07. 01.].

⁸⁷ CSIKI VARGA Tamás – ETL Alex: Németország stratégiai jövőképe és a Bundeswehr reformfolyamata. *Honvédségi Szemle*, 148. évf., 2020/1., 20-21.

delkező cikkelye mellett az ENSZ BT 2249. számú, a terrortámadásokra reagáló 2015. november 20-i határozata⁸⁸ és a franciaországi terrortámadásokat követően a Lisszaboni Szerződés 42. cikkelyének 7., szolidaritási klauzulája vált Berlin hivatkozási alapjává.

A széleskörű nemzetközi koalíció tagjaként Berlin az alábbi célkitűzések mentén támogatta a helyi erőfejlesztéseket Irakban (valamint ehhez kapcsolódóan részben Szíriában és Jordániában):

- kiképzéssel⁸⁹ és hadfelszereléssel⁹⁰ fokozták a kurd önvédelmi (*Kurdistan Training Coordination Center*) és az iraki biztonsági erők katonai ellenálló-, majd támadóképeségét (a *Capacity Building Iraq* és *NATO Mission Iraq* – NMI keretében);
- légi utántöltéssel és felderítő, megfigyelési, hírszerzési tevékenységgel támogatták a szövetségesek katonai tevékenységét az „Iszlám Állam” erőivel szemben (változó mandátum alapján a *Counter Daesh* műveletben);⁹¹
- logisztikai és légi szállítási tevékenységgel segítették a térségben állomásozó szövetséges erők működését, aminek kapacitását 2020 márciusában kibővítették, ezzel párhuzamosan pedig a légi felderítő, megfigyelő feladatokat befejezték.⁹²

A közeljövőben arra lehet számítani, hogy a 2020. január 5-i Szolejmáni-likvidálás⁹³ következményeként a kiképző tevékenységet a bagdadi kormány elvárásának megfelelően a NATO kiképző művelete alá fogják rendelni. A 2020. júliusi adatok szerint a Bundeswehr 246 fővel vesz részt az „Iszlám Állam” elleni műveletekben,⁹⁴ melyek német mandátuma 2020. október 31-ig érvényes, maximum 700 fős létszámkorláttal.⁹⁵ A vállalt feladatok ellátására a mandátum végéig 54,3 millió euró költségvetési forrást biztosít a kormány a térségben.⁹⁶

A katonai szerepvállalást 2014 ősze óta humanitárius segélyezés és stabilizációs, illetve újjáépítési támogatás is kiegészíti. A német Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium koordinációjával 1,11 milliárd euró értékben biztosítanak fejlesztési támogatást Iraknak kilenc szektorban, 65 program és projekt keretében. A Külügyminisztérium 2014-2018 között további 0,6 milliárd euró értékben támogatta a stabilizációt.⁹⁷ A programok célja a menekültek, belső menekültek, valamint az iraki közösségek helyzetének javítása a harcok során elpusztított területek és infrastruktúra újjáépítése, a lakosság egészségügyi, pszichológiai szükségleteinek (az átélt traumák feldolgozásának) biztosítása, gyermekeknek szóló oktatási és képzési programok által (hogy ne váljanak „elveszett generációvá”). Emellett Berlin támogatja a belső menekültek hazatérését és újra integrálását, a helyi gazdaság fejlesztését és a különböző jövedelem-teremtő programokat a megélhetés biztosítására. Ezáltal

⁸⁸ UN Security Council Resolution 2249 (2015) [on terrorist attacks perpetrated by ISIL also known as Da'esh], [online], 2015. 11. 20. Forrás: securitycouncilreport.org [2020. 07. 11.]

⁸⁹ A NATO Mission Iraq keretében 2020-ig több, mint 45.000 pesmerga harcászati és hadműveleti, egészségügyi, logisztikai és ABV-kiképzése történt meg. Forrás: Alexandra HUDSON: [German cabinet approves training mission to Iraq](#), [online], 2014. 12. 17. Forrás: reuters.com [2020. 07. 11.]

⁹⁰ Összesen 16.000 gépkarabélyt, ezekhez 6 millió lőszer, 40 nehézgéppuskát és 1 millió lőszer, 8000 pisztolyt, 30 harckocsi-elhárító rakétakilövőt 500 rakétával, 200 vállról indítható rakétavetőt 2500 rakétával, 40 nehéz rakétavetőt 1000 rakétával, 10000 kézigránátot és közel 100 járművet biztosítottak az észak-iraki kurd önvédelmi erőknek. Forrás: Spencer KIMBALL: [German weapons deliveries to Iraq's Kurdish region](#), [online], 2014. 09. 01. Forrás: dw.com [2020. 07. 11.]

⁹¹ A légi utántöltési támogatás például 1378 bevetésben 6889 utántöltést biztosított a szövetséges államoknak 2020. június 29-ig. Forrás: [Aktuelle Lage in den Einsatzgebieten der Bundeswehr](#), [online], 2020. 07. 01. Forrás: bundeswehr.de [2020. 07. 11.], 8.

⁹² Thomas WIEGOLD: [Neues Mandat für den Kampf gegen IS: Streiche Luftaufklärung, setze Lufttransport](#), [online], 2020. 03. 11. Forrás: augengeradeaus.net, [2020. 07. 11.]

⁹³ ABLAKA Gergely – DEÁK András György – CSIKI VARGA Tamás et al.: [Az amerikai–iráni viszony legújabb kiéleződésére adott nemzetközi válaszok. SVKI Elemzések](#), 2020/1. [online], 2020. 01. 15. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 11.]

⁹⁴ [Wie lauten die Einsatzzahlen?](#) [online], 2020. 07. 06. Forrás: bundeswehr.de [2020. 07. 11.]

⁹⁵ [Antrag der Bundesregierung. Ergänzung des Einsatzes bewaffneter deutscher Streitkräfte – Stabilisierung sichern, Wiedererstarben des IS verhindern, Versöhnung fördern in Irak und Syrien](#), [online], 2020. 03. 11. Forrás: bundeswehr.de, [2020. 07. 11.]

⁹⁶ [Aktuelle Lage in den Einsatzgebieten der Bundeswehr](#), 9.

⁹⁷ [Deutsche Entwicklungszusammenarbeit mit Irak](#), [online], 2020. Forrás: bmz.de [2020. 07. 11.]

igyekeznek elérni, hogy a Törökországra, áttételesen pedig Európára nehezedő menekült nyomás ne fokozódjon, sőt lehetőleg a helyi közösségek megtartóerejének növelésével az elvándorlási kényszer csökkenjen.

A felsorolt intézkedések azért is bírnak jelentőséggel, mert több tekintetben új magatartásmintát támasztanak alá a korábbi önkorlátozó szerepéből kitörni igyekvő Németország nemzetközi szerepvállalása terén. Egyrészt a kurdoknak biztosított fegyverek megtörik azt az 1970-es évek óta fennálló külpolitikai gyakorlatot, hogy Berlin nem exportál fegyvert válságövezetekbe, és különösképpen nem juttatnak fegyvert nem állami szereplőknek.⁹⁸ A kurd és iraki partnerek kiképzése is a 2010-es évekre kikristályosodott kapacitásnövelési és képességfejlesztési doktrína (*Ertüchtigung*)⁹⁹ gyakorlati alkalmazását szemlélteti. A katonai szerepvállalást kiegészítő humanitárius segélyezés és stabilizációs, illetve újjáépítési támogatás pedig a humán biztonságot (így az egyén és a közösségek biztonságát) állítja a középpontba, megközelítésében pedig a „hálózatos biztonság” (*vernetzte Sicherheit*)¹⁰⁰ megközelítést alkalmazza.

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia számára az „Iszlám Állam” terrorszervezete elleni fellépés számos szempontból „kötelesség” a nemzetközi politikában. Egyrészt jelentős mértékben a 2003-as katonai beavatkozás, Szaddám Huszein rendszérének megdöntése nyomán alakult ki az az iraki belső és szélesebb regionális instabilitás, ami teret engedett a különböző dzsihadista terrorszervezetek, végső soron az „Iszlám Állam” kialakulásának is. Másrészt, amikor 2014. szeptember 20-án az iraki kormány az ENSZ BT-hez fordult segítségért a kialakult helyzet kezelésére, állandó tagként Nagy-Britannia is lépéskényszerbe került, ha felelős nagyhatalomként kívánt cselekedni.¹⁰¹ Emellett a szélsőségesek etnikai tisztogatása, a több százezres nagyságrendű menekülthullám nyomán morális felelősséget is vállalt azzal, hogy ennek kiváltója ellen fellép. Nem utolsó sorban pedig az elmúlt években belbiztonsági szempontból is indokoltá vált a cselekvés az „Iszlám Állam” magszervezete és hálózata ellen: a 2017. márciusi (*ramming* típusú) és júniusi (*ramming*, késeléses) londoni, a 2018. májusi manchesteri (robbantásos), illetve 2019. júniusi londoni (késeléses) terrortámadások, amelyek közvetlenül vagy közvetve az „Iszlám Államhoz” kötődtek, szükségszerűvé tették, hogy a brit kormány csökkentse a terroristák cselekvési szabadságát és képességét. E problémakörhöz szorosan kapcsolódik, hogy több mint 850 brit állampolgárt azonosítottak, akik a Közel-Keletre távoztak, hogy csatlakozzanak a szélsőségesek harcához, ebből 425-en haza is tértek.¹⁰²

A kihívás komplex jellegére tekintettel a brit kormány is széles spektrumú, katonai és nem katonai válaszintézkedéseket fogalmazott meg:

- A Szindzsár-hegyen kialakult humanitárius válság javítása érdekében 2014. augusztus 9-14 között a brit légierő hét alkalommal dobott le segélyszállítmányokat a hegyen gyakorlatilag csapdába esett jazídiknek.¹⁰³ Az akut humanitárius válság intenzitásának csökkenésével a brit légierő térségben (Cipruson) állomásozó alakulatai a légi felderítés és hírszerzés nemzetközi feladataiba kapcsolódtak be.

⁹⁸ Bővebben lásd: SPECK Gyula: [A német külpolitika hangsúlyváltásai – Németország fegyverexport-politikája 2013-2017 között](#). *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 11. évf., 2018/4, 94-125, illetve HETTYEY András: [Különutas kezdeményezések: fordulat a német külpolitikában?](#) *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 8. évf., 2015/1, 46-64.

⁹⁹ CSIKI VARGA Tamás: [Vezetőváltás a német védelmi tárca élén](#). *SVKK Nézőpontok*, 2019/3. [online], 2019. 08. 12. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 11.], 2.

¹⁰⁰ CSIKI VARGA Tamás – ETL Alex: [A „müncheni konszenzus” és Németország stratégiai jövőképe](#). *SVKI Elemzések*, 2019/19. [online], 2019. 09. 19. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 11.], 4.

¹⁰¹ Ennek egyik eredménye volt a globális koalíció iraki és szíriai terrorizmus ellenes fellépésének jogalapját megeremtő 2170. sz. (az iraki és szíriai terroristák által széleskörű emberi jogi jogsértéseket elítélő), a 2178. sz. (a külföldről csatlakozó – ún. *foreign fighter* – terroristák elleni fellépést sürgető), majd 2015 őszén a széleskörű nemzetközi terrortámadásokra reagáló 2249. sz. (az al-Káida, az al-Nuszra Front és az „Iszlám Állam” elleni erőteljesebb fellépést sürgető) ENSZ BT határozatok.

¹⁰² [United Kingdom, Hansard Parliamentary Debates – House of Commons, Session 2017–2019, No. 635 \(22 January 2018 – 08 February 2018\)](#), [online], 2018. Forrás: parliament.uk [2020. 07. 28.], 946.

¹⁰³ [New UK aid supplies delivered to Iraq](#). [online], 2014. 08. 14. Forrás: gov.uk [2020. 07. 28.]

- A nemzetközi koalíciós műveletek brit eleméről, az *Operation Shaderről* 2014. szeptember 26-án döntött a brit parlament (524:43 arányban), az első légicsapások pedig szeptember 30-án kezdődtek.¹⁰⁴ A hadműveletről nyilvánosságra hozott adatokat a hadszíntér jellemzőiből adódóan Irakra és Szíriára közösen közli a brit kormány, amiből az derül ki, hogy a fegyveres erők 1400 tagja vett részt azokban. Az elmúlt évek légicsapásai során 4300 precíziós lőszer lőtt ki, 4000 szélsőséges fegyverest megöltek, 300-at pedig megsebesítettek.¹⁰⁵
- Szárazföldi erők Irakban olyan kiképző és mentoráló tevékenységet végeztek, mint a német Bundeswehr: az iraki biztonsági erőket 400 kiképző támogatta műszaki, egészségügyi, rögtönzött robbanóeszközök elleni kiképzéssel, amit harcászati alapkiképzés és városharcászati kiképzés egészített ki. A hivatalos adatok szerint 5 év alatt a biztonsági erők 94 000 tagját képezték ki.¹⁰⁶
- A kezdeti humanitárius segítségnyújtást sokkal nagyobb arányú segítség követte: kormányzati információk szerint 2014 óta 4,1 millió ember egészségügyi, 2 millió ember ivóvíz- és szennyvízkezelési-, valamint 836 500 ember lakhatási és 408 000 ember ételmezési ellátását támogatták.¹⁰⁷ Anyagilag és szakemberekkel is támogatják az újjáépítést, a kritikus infrastruktúra helyreállítását, a belső menekültek hazatérését és a helyi közösségek megbékélését.
- Az átfogó megközelítést mutatta az is, hogy a nemzetközi erőfeszítések aktív alakítójaként lépett fel a brit kormány a terrorszervezetek működésének pénzügyi hátterét megteremtő illegális kereskedelem, műkinckereskedelem, valamint a legális pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés ellehetetlenítésével.
- Végül, de nem utolsó sorban a hazai és nemzetközi virtuális térben is ellensúlyozni igyekeznek az „Iszlám Állam” propagandáját a stratégiai kommunikáció eszközeivel.

2020-ban a január 5-i Szolejmáni-likvidálás¹⁰⁸ és a brit kiképzők állomáshelyét is érintő milícia-támadások, majd a koronavírus-járvány következtében a kiképző tevékenységet felfüggesztették,¹⁰⁹ míg májusban hét hónap szünet után kezdtek újra a légicsapásokat a térségben újra csoportosuló szélsőséges fegyveresek ellen.¹¹⁰ A brit szerepvállalás várhatóan a közeljövőben sem fog megszűnni, ugyanis Ben Wallace védelmi miniszter szerint országa legnagyobb biztonsági kihívása továbbra is az „Iszlám Állam” – és sem a kihívás jellege, sem a brit sebezhetőségek nem változtak jelentős mértékben.¹¹¹

Konklúzió

Irak nehéz helyzete a közeljövőben a kibontakozó trendeknek köszönhetően továbbra is meg fog maradni mind bel-, mind külpolitikai téren. Az iraki problémákat az olajár esése, illetve a COVID-19 járvány, valamint a biztonsági helyzetben bekövetkező fokozatos romlás mind abba az irányba tereli, hogy az ország növekvő mértékben lesz rászorulva a nemzetközi közösség támogatására és egyes területeken közvetlen segítségére. Az amerikai–iráni vetélkedés terén az ország földrajzi helyzete és belső sajátosságai miatt továbbra is központi szerepet

¹⁰⁴ [Commons recalled to debate Iraq: Coalition against ISIL](#), [online], 2014. 09. 26. Forrás: parliament.uk [2020. 07. 28.]

¹⁰⁵ Az adatok forrása: [UK action to combat Daesh](#), [online], 2020. Forrás: gov.uk [2020. 07. 28.], Lucy FISHER: [British airstrikes in Syria and Iraq have killed civilians, insists US military](#), [online], 2020. 03. 07. Forrás: thetimes.co.uk [2020. 07. 28.]

¹⁰⁶ [UK action to combat Daesh](#), i. m.

¹⁰⁷ [Minister for the Middle East announces new UK aid package to help Iraq rebuild infrastructure and boost economy](#), [online], 2019. 01. 19. Forrás: gov.uk [2020. 07. 28.]

¹⁰⁸ ABLAKA Gergely – DEÁK András György – CSIKI VARGA Tamás et al.: [Az amerikai–iráni viszony legújabb kiéleződésére adott nemzetközi válaszok](#). *SVKI Elemzések*, 2020/1. [online], 2020. 01. 15. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 07. 11.]

¹⁰⁹ James KNUCKEY: [British Army training mission suspended in Iraq](#), [online], 2020. 01. 05. Forrás: forces.net [2020. 07. 28.]

¹¹⁰ [Islamic State: RAF carries out four air strikes in May](#), [online], 2020. 05. 29. Forrás: bbc.com [2020. 07. 28.]

¹¹¹ [Islamic State remains 'most significant' threat to UK](#), [online], 2020. 07. 22. Forrás: bbc.com [2020. 07. 28.]

fog játszani, és az iraki kormánynak szüksége lesz mindkét fél támogatására ahhoz, hogy az ország belső viszonyait aránylag békés keretek között tudja tartani.

Gazdasági téren az olajár esése kevés jóval kecsgetet Iraknak, mivel a költségvetésben hatalmas űr keletkezik. A korábbi iraki kormányok a tüntetésekre részben az állami beruházások növelésével válaszoltak, ami az állami szektor növekedésével járt és így a központi költségvetés terheit növelte. Külföldi hitelek felvétele, illetve gazdasági megszorító intézkedések bevezetése szükségessé válhat, ami az iraki belpolitikai helyzetet bonyolítani fogja.¹¹²

Az ország belpolitikájában nehéz prognosztizálni a várható változásokat, mivel annak sajátos a belső dinamikája, illetve a regionális befolyás mértéke miatt nem lehet önmagában vizsgálni. A COVID-19 járvány miatt félbeszakadt tüntetéssorozatot mozgató problémák fennmaradása, illetve bizonyos területeken azok mértékének növekedése várható, ami a politikai problémák újbóli kiéleződéséhez vezethet a vírushelyzet normalizálódása után is.

¹¹² Lahib HIGEL: [On Third Try, a New Government for Iraq](#), [online], 2020. 05. 08. Forrás: Crisis Group [2020. 07. 20.].

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2020/21

2020. július 31.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Szerkesztés és tördelés:
Árva János, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012– : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Szerzők, 2020

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2020